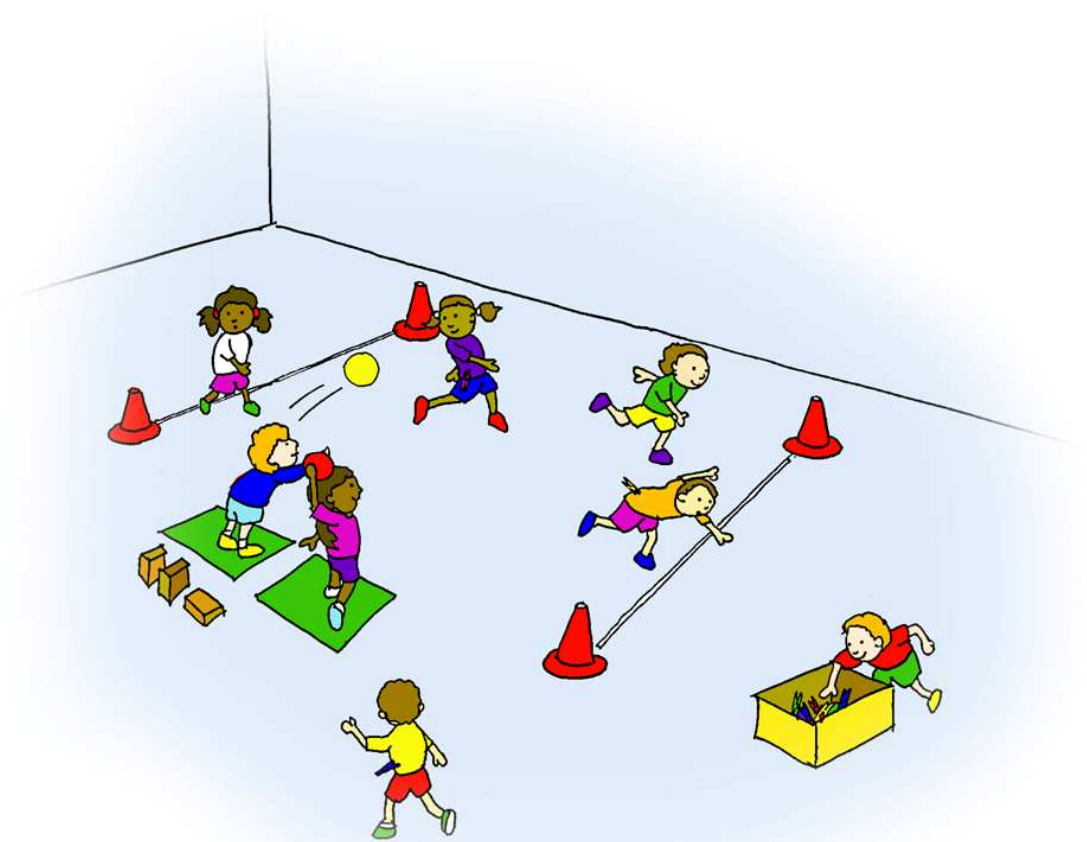

Bewegingsonderwijs

Een sociale (v)aardigheid!

Studente: Ingrid Kivits
Studentnummer: 1409494
Opleiding: Intern Begeleider (IB), 2-jarig traject
Master Special Educational Needs (Master SEN)
Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Lesplaats: Den Bosch/ Tilburg
Module: IB 06
Begeleid door: Tineke van Alphen
Maand, jaar: juni 2012

Inhoudsopgave.

Samenvatting:	04
Hoofdstuk 1: Inleiding.....	05
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing.....	07
2.1: Wat is sociaal- emotionele ontwikkeling?.....	07
2.2: Sociale competentie.....	08
2.3: Emotionele competentie.....	09
2.4: Sociaal-emotionele ontwikkeling in de geschiedenis.....	10
2.5: Vaardigheden voor een geslaagde sociaal-emotionele ontwikkeling.....	11
2.6: Ontwikkelingsverloop van sociaal-emotionele vaardigheden.....	12
2.7: Verschillende invloeden op de sociaal emotionele ontwikkeling.....	13
2.7.1. De invloed van het gezin.....	13
2.7.2. De invloed van de school.....	14
2.7.2. De invloed van de vrije tijd.....	16
2.8: De reflectiespiraal van Korthagen.....	17
2.9: Sociale vaardigheden in het bewegingsonderwijs.....	18
2.10: Relatie tussen de theorie en mijn onderzoeksvragen.....	19
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie.....	20
3.1: Onderzoeksvraag en deelvragen	20
3.2: Type onderzoek	20
3.3: Onderzoeksgroep	21
3.4: Data verzamelen.....	21
3.5: Data-analyse.....	22
3.6: Betrokkenheid, validiteit en triangulatie.....	22
3.7: Ethiek.....	23
Hoofdstuk 4: Data presentatie en analyse.....	24
4.1: KlassenKlimaatschaal.....	24
4.1.1. Onderzoeksgegevens van de KlassenKlimaatschaal.....	25
4.1.2. Analyse van de KlassenKlimaatschaal.....	26
4.2: Tijdsteekproef.....	26
4.2.1. Onderzoeksgegevens van de Tijdsteekproef.....	27
4.2.2. Analyse van de Tijdsteekproef.....	28
4.3: Groepsevaluatie.....	28
4.3.1. Onderzoeksgegevens van de Groepsevaluatie.....	29

4.3.2. Analyse van de Groepsevaluatie.....	30
4.4: Gestructureerd groepsgesprek.....	31
4.4.1. Onderzoeksgegevens van het gestructureerd gesprek.....	31
4.4.2. Analyse van het gestructureerd groepsgesprek.....	32
4.5: Leerkracht enquête.....	32
4.5.1. Onderzoeksgegevens van de Leerkracht enquête.....	33
4.5.2. Analyse van de Leerkracht enquête.....	33
4.6: Bevindingen die bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag.....	34
Hoofdstuk 5: Antwoorden op de onderzoeksvraag en mijn conclusie.....	35
5.1: Antwoord op deelvraag 1.....	35
5.2: Antwoord op deelvraag 2.....	36
5.3: Antwoord op deelvraag 3.....	37
5.4: Antwoord op de onderzoeksvraag.....	38
Hoofdstuk 6: Evaluatie.....	39
6.1: De toekomst van mijn onderzoeksdomein.....	39
6.2: Inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	39
6.3: Betekenis van dit onderzoek voor mij als onderzoeker.....	40
6.4: Wat ik ervan geleerd heb.....	40
6.5: De refelectiespiraal van Korthagen.....	41
Nawoord.	43
Literatuurlijst:	44
Bijlage 1: Tijdsteekproef formulier.....	46
Bijlage 2: Groepsevaluatie formulier.....	47
Bijlage 3: Enquête formulier leerkracht.....	48
Bijlage 4: Vragen voor het gestructureerde gesprek	49

Samenvatting.

Dit onderzoek gaat over sociale vaardigheden van kinderen. Ik ga onderzoeken of kinderen sociaal vaardiger worden door in de gymlessen extra aandacht aan sociale vaardigheden te besteden. Ik gebruik diverse instrumenten om de begin-, midden-, en eindsituatie in beeld te brengen. Hierbij wordt er informatie verkregen van de kinderen zelf, de leerkracht en de onderzoeker. De keuze voor dit onderzoek is tweeledig.

Ten eerste ben ik zelf erg geïnteresseerd in het bevorderen van sociale en emotionele vaardigheden. Ten tweede merk ik dat er zich in de maatschappij een verandering voordoet. Door o.a. cultuurverschillen en andere opvattingen over opvoeden hebben kinderen ver uiteenlopende sociale vaardigheden als ze op school komen. Het is dan de taak van de leerkracht om hier een goed draaiende, veilige groep van te maken en dat is niet altijd een makkelijke taak.

Als Intern Begeleider richt je je op het individuele kind, maar ook op de groep. Daarom wilde ik me hier graag in verdiepen. Ik ben dan ook aan de slag gegaan met de volgende onderzoeksvraag:

Is het mogelijk een groep sociaal vaardiger te maken tijdens de bewegingslessen door gebruik te maken van coöperatieve spelen en dit dan te integreren in de dagelijkse schoolse bezigheden?

Door het bestuderen van de literatuur, het observeren van de gymlessen, het gestructureerde gesprek met de kinderen en de enquête voor de leerkrachten probeer ik antwoord te krijgen op deze vraag.

Ik heb voor dit onderzoek twee groepen geselecteerd. Een sociaal vaardige groep en een sociaal zwakke groep. Deze twee groepen gaan een lessencyclus volgen tijdens de gymlessen. Van alle twee de groepen wordt vooraf de beginsituatie in beeld gebracht. Beide groepen krijgen hetzelfde programma en worden op dezelfde wijze gevolgd en begeleid. Aan het einde van de lessencyclus blijkt dat er in allebei de groepen vooruitgang te zien is. De kinderen van de sociaal zwakke groep hebben een grote vooruitgang geboekt. In deze groep wordt er nu beter samen gewerkt en de kinderen voelen zich ook fijner in de groep. In de sociaal vaardige groep is er ook wel wat vooruitgang geboekt, maar die is veel kleiner te noemen. Mijns inziens komt dit doordat de kinderen van deze groep al een hoog instapniveau hadden en dan is het moeilijker om nog nieuwe sociale vaardigheden bij te leren.

De vakdocent gym, de leerkrachten, de onderzoeker en vooral de kinderen hebben erg veel voldoening gehaald uit dit onderzoek en kijken terug op een geslaagde interventie!

Hoofdstuk 1: Inleiding.

In dit hoofdstuk schets ik eerst een kort beeld van mezelf. Vervolgens ga ik me richten op de context en het doel van mijn onderzoek en de relevantie van mijn meesterstuk.

Verder vermeld ik mijn onderzoeksvraag en de hierbij behorende deelvragen in dit hoofdstuk.

Mijn naam is Ingrid de Bruin. Ik ben nu 11 jaar werkzaam als leerkracht binnen het regulier basisonderwijs. Vanaf vorig schooljaar heb ik de taak van IB'er gekregen en werk drie dagen in deze functie. De andere twee dagen sta ik voor de groep.

In de merkwaarden van onze school (visie) zijn de volgende kernwaarden opgenomen: positief, open, autonoom, waarderend en zorgzaam.

Samenwerken staat hier niet expliciet in vernoemd, maar wordt op onze school duidelijk teruggevonden bij de kernwaarde zorgzaam.

De missie van onze school staat als volgt omschreven in het schoolplan:

Het onderwijs op onze school heeft als doel voor het kind een basis te leggen om een creatieve, zelfbewuste, sociaal voelende en denkende volwassene te worden in een steeds veranderende maatschappij, daarbij rekening houdend met verschillen in culturen en gezindten.

We begeleiden kinderen in een goede sfeer naar een zelfstandigheid, die hen in staat stelt problemen te onderzoeken en wegen te vinden om tot oplossingen te komen.

Wij hebben het idee dat er in de afgelopen 10 jaar een verandering heeft plaatsgevonden als het gaat om het samenwerken van de kinderen in de groep. We merken dat steeds meer kinderen vooral met zichzelf bezig zijn. Tegelijkertijd wordt er van de leerkracht verwacht steeds meer vakvormingsgebieden aan te pakken. Dit leidt er toe dat er steeds minder tijd overblijft om met de kinderen in gesprek te gaan over sociaal emotionele zaken.

Sociaal- emotionele ontwikkeling van kinderen is voor mij persoonlijk altijd een heel belangrijk onderwerp geweest in mijn dagelijks werk en mede daardoor lijkt het mij bijzonder interessant om hiermee aan de slag te gaan in mijn praktijkonderzoek.

Om deze reden zou ik graag willen onderzoeken of het mogelijk is het samenwerken, en zo dus een deel van de sociaal emotionele ontwikkeling, van de kinderen in de groepssituatie te bevorderen door tijdens de bewegingslessen aandacht te besteden aan coöperatieve werkvormen en spelletjes.

Deze manier van werken zou geen taakverzwaring betekenen voor de collega's en de kinderen. Een aantal spellessen uit het jaarplan gymnastiek zouden vervangen kunnen worden door deze coöperatieve lessen waardoor er extra tijd vrij komt voor het werken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen.

Mijn onderzoeksvraag is:

Is het mogelijk een groep sociaal vaardiger te maken tijdens de bewegingslessen door gebruik te maken van coöperatieve spelen en dit dan te integreren in de dagelijks schoolse bezigheden?

Mijn deelvragen zijn:

1. Leveren groene/coöperatieve spelen in de bewegingslessen een verschil in samenwerking op?
2. Is er een transfer te maken van de resultaten van de sociale werkvormen in de bewegingslessen naar de groepssituatie?
3. Ondersteunt de gymles de sfeer in de groep?

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing.

In dit hoofdstuk vermeld ik welke literatuur, bronnen en domeinen ik heb bestudeerd en gebruikt. Eerst ga ik in op het begrip sociaal emotionele ontwikkeling. Ik beschrijf de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden en de invloed die externe factoren daarop hebben. Er wordt ook apart stilgestaan bij de sociaal-emotionele ontwikkeling in het bewegingsonderwijs. Verder geef ik in dit hoofdstuk, op een kritisch-reflectieve manier, een theoretische onderbouwing van mijn onderzoeksvraag.

2.1 Wat is sociaal- emotionele ontwikkeling?

Sociaal- emotionele ontwikkeling is een veel gebruikte term in het onderwijs. Als je het echter opzoekt in een woordenboek blijkt dat deze term in zijn geheel niet voorkomt. Wel worden er beschrijvingen gegeven van de twee aparte begrippen. Ik richt me dus in eerste instantie op deze losse begrippen en zal daarna mijn eigen definitie maken van het hele begrip.

- Sociale competentie is het vermogen om adequaat te handelen in sociale situaties (Joosten, 2007)
- Sociale ontwikkeling is de ontwikkeling in het gedrag van kinderen en jeugdigen die ertoe leidt dat zij in toenemende mate begrip krijgen voor, en kunnen handelen in sociale situaties op een wijze die positieve gevolgen heeft voor de betrokkenen, of waarbij negatieve gevolgen zoveel mogelijk worden vermeden. (Faber & Steensma 1995)
- Sociale competentie is het goed om kunnen gaan met anderen en in staat zijn alledaagse, bij de leeftijd passende, problemen op te lossen. (Van der Ploeg 2011)
- Sociaal functioneren is een containerbegrip. Het omvat aspecten van interactie, onderlinge verhoudingen, communicatie en algemene aspecten (Van den Eynden & Behets 2005)
- o Emotionele ontwikkeling beschrijft de manier waarop kinderen in toenemende mate hun emoties bewust ervaren en grip krijgen op hun emoties. (Wikipedia)
- o Emotionele ontwikkeling is het in toenemende mate leren herkennen en begrijpen van eigen gevoelens en die van anderen, en deze op een sociaal aanvaardbare wijze tot uitdrukking brengen. (Faber & Steensma 1995)
- o Een kind dat zich goed emotioneel ontwikkelt, kent zichzelf goed, kan zich goed inleven in anderen en kan goed samenwerken. Andere kenmerken van een goede emotionele ontwikkeling zijn zelfbeheersing, goed kunnen luisteren, doorzettingsvermogen en het kunnen oppikken van ongeschreven regels. (website Centrum voor Jeugd en Gezin)

Ik zou het bovenstaande willen bundelen om zo te komen tot de volgende definitie:
Sociaal-emotionele ontwikkeling is het goed om kunnen gaan met anderen en in staat zijn problemen op te lossen waarbij men rekening houdt met de eigen gevoelens en die van de ander.

2.2 Sociale competentie

Volgens Joosten (2007) heeft een kind sociale kennis, vaardigheden en houdingen nodig om sociaal competent te kunnen functioneren. Een kind moet weten wat sociaal competent gedrag is in een bepaalde situatie; het moet over de vaardigheden beschikken om die kennis toe te passen en het moet dat ook daadwerkelijk willen doen.

De CED-Groep (Centrum Educatieve Diensten) stelt in hun methode: kinderen en hun sociale talenten (Van Voorst van Beest, Van Bokkem, Gielen & Pot, 2008) dat sociaal competent gedrag bestaat uit acht competente gedragingen.

1. Ervaringen delen: met anderen delen wat jou bezig houdt.
2. Aardig doen: de ander op een positieve manier benaderen en zorg dragen voor anderen.
3. Samen spelen en werken: samen met anderen iets tot stand brengen.
4. Een taak uitvoeren: omgaan met taken en opdrachten.
5. Jezelf presenteren: jezelf kenbaar maken in het gezelschap met anderen.
6. Een keuze maken: de manier waarop je kiest en beslist en/ of je eigen keuzes kunt maken.
7. Opkomen voor jezelf: Omgaan met weerstand van anderen en voor jezelf zorgen.
8. Omgaan met ruzie: op een goede manier een verschil van mening, belangentegenstelling of conflict oplossen.

Volgens van der Ploeg (2011) zijn bij sociale competentie de volgende aspecten van belang:

- Sociale competentie is sterk gebonden aan de situatie. Wat op het ene moment gezien wordt als sociaal competent hoeft dat op een ander moment niet te zijn.
- Er is sprake van sociale competentie wanneer er ook in nieuwe, onverwachte of gespannen situaties sociaal competent gehandeld wordt.
- Sociale competentie is onlosmakelijk verbonden met emotionele en cognitieve kenmerken zoals het reguleren van de eigen emoties en het nadenken over oplossingen.

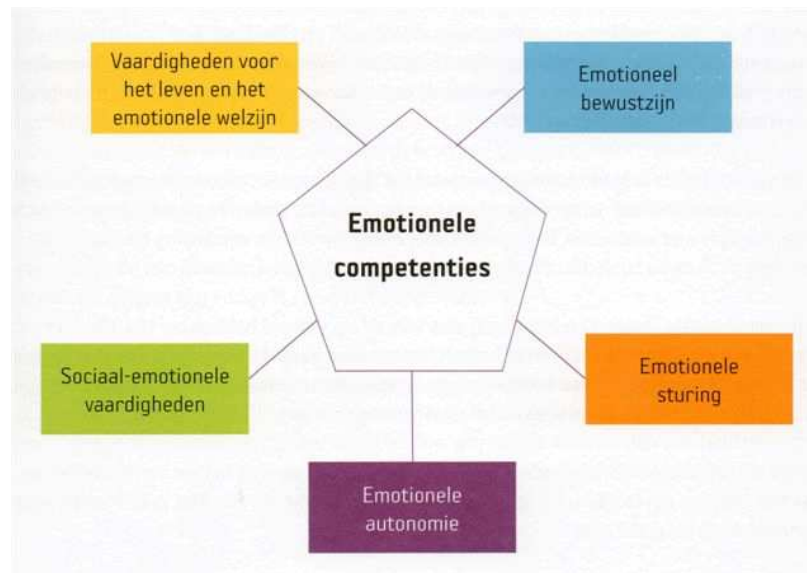
- Sociale competentie moet men ook bezien vanaf het perspectief van de betrokken personen. Wat voor de ene persoon overkomt als sociaal competent gedrag kan op hetzelfde moment bij de ander overkomen als sociaal incompetent gedrag.
- Sociale competentie is geen persoonlijkheidskenmerk zoals intelligentie en zelfwaardering. Je kunt niet in je eentje sociaal competent zijn. Sociale competentie komt vooral tot uitdrukking in relatie met anderen.

2.3 Emotionele competentie

Volgens Bisquerra Alzina, Pérez Escoda, Cuadrado Bonilla, López Cassà, Filella Guiu & Obiols Soler (2010) is emotionele intelligentie een belangrijk aspect van het mens-zijn.

Wie emotioneel intelligent is, heeft daar profijt van in de relaties met anderen en met zichzelf, leert gemakkelijker, lost gemakkelijker problemen op en voelt zich beter op persoonlijk en emotioneel vlak.

Zij geven aan dat emotionele intelligentie een combinatie is van competenties die te maken hebben met het vermogen om op de juiste wijze om te gaan met eigen emoties en die van anderen.

De benodigde 5 competenties worden hieronder kort toegelicht.

- Emotioneel bewustzijn; het vermogen zich bewust te zijn van de eigen emoties en die van anderen.
- Emotionele sturing; het vermogen op gepaste wijze met emoties om te gaan.

- Emotionele autonomie; het vermogen zelfstandig emoties op te wekken die passen bij een bepaalde situatie. Bijvoorbeeld gevoel van eigenwaarde, een positieve levenshouding en verantwoordelijkheidsgevoel.
- Sociaal-emotionele vaardigheden; het vermogen goede relaties te onderhouden met anderen.
- Vaardigheden voor het leven en het emotionele welzijn; het vermogen de uitdagingen van het leven met gepast en verantwoordelijk gedrag aan te gaan, waardoor we ons leven op gezonde en evenwichtige wijze kunnen vormgeven en succes en welzijn kunnen ervaren.

Na het lezen van paragraaf 2.2 en 2.3 kom ik tot de conclusie dat sociale en emotionele competenties op velerlei verschillende vlakken een rol spelen. Op school, in de gymles of in de groepssituatie, ben je een onderdeel van de groep en om die reden wordt er altijd een beroep gedaan op je sociale competenties. Je hebt elkaar nodig om verder te komen en je kunt pas optimaal van elkaar profiteren als alle kinderen in de groep zich sociaal op stellen in de grote verscheidenheid aan situaties die zich elke dag weer voordoen in het onderwijs. Om je sociaal op te kunnen stellen is het noodzakelijk dat een ieder zich gerespecteerd en veilig voelt. Het is dan ook erg goed om stil te staan bij gevoelens van de ander en van jezelf en dit bespreekbaar te maken.

Bij de uitvoering van mijn onderzoek is het dan ook erg belangrijk om stil te staan bij de sociale en emotionele competenties in de evaluatie- en gestructureerde gesprekken die gehouden gaan worden. Op deze manier worden de kinderen meer bewust gemaakt van actie en reactie op hun eigen handelen.

2.4 Sociaal-emotionele ontwikkeling in de geschiedenis

De cognitieve ontwikkeling van kinderen heeft lange tijd centraal gestaan in het onderwijs. Kinderen leerden basisvaardigheden als lezen, schrijven en rekenen. De aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling hoorde vooral bij de ouders. (Faber & Steensma 1995) Volgens Deley (2004) is vanaf de jaren tachtig de belangstelling voor de sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs sterk toegenomen. Er komen in die tijd al geluiden uit de basisscholen dat het aantal gedragsproblemen sterk toeneemt en dat de problemen complexer worden.

Rond 1980 en in de jaren daarna komen er steeds meer programma's op de markt die tot doel hebben de leerkrachten te helpen kinderen sociaal-emotioneel competent te maken.

In de jaren 90 werd in Nederland door de overheid het project Weer Samen Naar School ingevoerd (afgekort WSNS). Dit beleid hield in dat kinderen met specifieke leerbehoeften en

kinderen met gedragsproblemen zoveel mogelijk naar reguliere basisscholen konden gaan. Vervolgens werd er in 2005 een wet aangenomen waarin stond dat het onderwijs mede gericht is op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie. Hiermee werd wederom het belang van de sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs onderschreven.

Ik merk bij ons op school dat het werken aan sociaal-emotionele ontwikkeling erg leerkracht afhankelijk is. Wij hebben geen methode voor dit vakgebied. Wel wordt er twee keer per jaar een sociogram afgenomen en vullen alle kinderen en leerkrachten een keer per jaar het sociale volgdocument (Viseon) in. Naar aanleiding van deze gegevens bepaald de leerkracht, al dan niet in samenspraak met de IB'er, of er interventies nodig zijn. Een aantal leerkrachten bij ons op school gaat wekelijks met de kinderen in gesprek over hun sociaal-emotioneel welbevinden. In deze gesprekken praten kinderen heel openhartig met elkaar en wordt er preventief gewerkt aan het groepsklimaat.

2.5 Vaardigheden voor een geslaagde sociaal-emotionele ontwikkeling

Volgens van der Ploeg (2011) zijn er zeven vaardigheden die een kind moet beheersen om te kunnen spreken van een geslaagde sociale ontwikkeling:

1. Oog hebben voor de ander
2. Overleggen met de ander
3. De ander aanvoelen
4. Beheersen van eigen emoties
5. Controleren van eigen gedragingen
6. Oplossen van problemen
7. Respecteren van de regels.

Tijdens de basisschoolperiode leren de meeste kinderen zich geleidelijk bovengenoemde vaardigheden eigen te maken.

Zij zijn in staat om succesvol met andere kinderen om te gaan en deel te nemen aan activiteiten in groepsverband. Deze kinderen nemen volgens van der Ploeg (2011) in het sociale verkeer een gunstige positie in. Het gebruik van deze sociale vaardigheden vergt echter een zekere flexibiliteit en het vermogen om te bepalen wanneer welke vaardigheid gewenst is.

Van der Ploeg (2011) schrijft hier verder nog over:

Kinderen die deze vaardigheden niet of onvoldoende leren, hebben daarentegen vaak geen vrienden en worden eerder afgewezen door hun leeftijdgenoten c.q. groepsgenoten.

Op onze school wordt er vaak van uit gaan dat kinderen wel weten hoe het moet, maar het gewoon niet altijd zo doen. Uit het bovenstaande kunnen we concluderen dat kinderen dit niet altijd weten en onze hulp nodig hebben. Ze willen van ons leren hoe ze zich in bepaalde situaties sociaal vaardig moeten gedragen. Elke nieuwe schooldag zorgt voor ontelbare momenten waarop dit leermoment plaats kan vinden. We moeten het dan alleen wel samen benoemen en bespreken.

2.6 Ontwikkelingsverloop van sociaal-emotionele vaardigheden

Bij de geboorte hebben kinderen nog geen sociale vaardigheden. Deze beginnen zich echter al wel snel te ontwikkelen.

Volgens van der Ploeg (2011) is de sociale ontwikkeling een leerproces dat zich stap voor stap, spelenderwijs, voltrekt. Dat begint op zeer jonge leeftijd en gaat door tot in de puberteit. Van der Ploeg geeft daarbij verder nog aan dat de sociale ontwikkeling van kinderen in de eerste jaren van het basisonderwijs in een sterk stijgende lijn vooruitgaat. In de middenbouw verloopt deze ontwikkeling in een veel trager tempo en neemt zelfs even af om dan vervolgens in de laatste twee jaar van het basisonderwijs weer licht omhoog te gaan.

Van den Bosch, Groenewold & Stichter (2005) omschrijven het ontwikkelingsverloop als volgt:

Tussen het 3^e en 5^e levensjaar komen kinderen steeds meer in contact met andere kinderen met wie zij leren communiceren en samenspelen. Dit wordt de fase van het subjectief perspectief nemen genoemd.

Tussen 7 en 12 jaar komen kinderen in de fase van de zelfreflectie. Dit is de fase waarin een kind zichzelf kan verplaatsen in een ander en daar over na kan denken. Kinderen zijn rond het achtste jaar voor het eerst echt in staat om samen te werken in de vorm van samen afspraken en plannen maken en deze ook uitvoeren.

In groep 7 en 8 zijn de kinderen meer in staat om na te denken over de consequenties van hun eigen gedrag en dat van anderen.

Volgens van der Ploeg (2011) sluiten kinderen tussen 6 en 12 jaar vriendschappen en nemen zij deel aan groepsactiviteiten. Zij begrijpen gaandeweg in toenemende mate wat andere kinderen beweegt. Ook doorzien zij meer de zin van gestelde regels en het belang om zich daaraan te houden.

Bovenstaande herkennen we ook bij ons op school. Op onze school leren de kinderen al in de kleutergroepen om rekening te houden met elkaar en samen te spelen. Dit is een proces dat in bijna alle gevallen goed en snel doorlopen wordt. Zodra kinderen bij ons in de

middenbouw terecht komen (groep 4 en 5) merk je dat er meer kleine conflicten plaats gaan vinden. Ze merken dat niet iedereen hetzelfde is en hebben nog veel moeite met het inlevingsvermogen. Vanaf groep 6 wordt dit weer beter en accepteren de kinderen dat niet iedereen hetzelfde is en op dezelfde manier op dingen reageert. Volgens de verschillende, hierboven beschreven, theorieën komt dit doordat het inlevingsvermogen groter wordt en kinderen vanaf die leeftijd weer gemakkelijker over vervelende situaties heen kunnen stappen.

2.7 Verschillende invloeden op de sociaal emotionele ontwikkeling.

Van der Ploeg (2011) geeft aan dat de sociale ontwikkeling van kinderen zich voltrekt op drie gebieden: het gezin, de school en de vrije tijd, ook wel het eerste, tweede en derde (opvoedings)milieu genoemd. Op deze terreinen leren kinderen zich te ontwikkelen tot volwassen personen die zich in de samenleving kunnen handhaven en daarin kunnen functioneren.

Elk van de drie milieus levert een belangrijke bijdrage in de sociale emotionele ontwikkeling van het kind en worden hieronder verder beschreven.

2.7.1 De invloed van het gezin

De invloed van het gezin op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind is erg groot. Kinderen zijn vooral de eerste jaren sterk afhankelijk van hun ouders en eventuele broers en zussen. De wijze waarop ouders met hun kinderen omgaan is sterk bepalend voor hun verdere ontwikkeling. (Van der Ploeg, 2011)

Faber & Steensma (1995) beweren dat het leren van sociale vaardigheden vooral gekenmerkt wordt door de volgende drie factoren:

1. Waarneming en nadoen
2. Beloningen
3. Uitleg en instructie.

In de opvoeding is het dan ook van belang dat deze factoren steeds meegenomen worden in het denken en handelen. Daarbij opgemerkt dat de factoren oplopen in moeilijkheidsgraad en dus stapje voor stapje moeten worden behandeld.

positieve kenmerken in de opvoedingsstijl (volgens Van der Ploeg, 2011)

De volgende drie aspecten zijn belangrijkste opvoedingskenmerken in de sociale ontwikkeling van kinderen:

- Warmte: het kind voelt zich geaccepteerd en ervaart een duidelijke veiligheid, affectie en geborgenheid.

- Responsiviteit: opvoeder reageert adequaat op de signalen van het kind.
- Regulering: ouders stellen eisen, brengen grenzen aan en hanteren regels.

negatieve kenmerken in de opvoedingsstijl (volgens Van der Ploeg, 2011)

De volgende drie aspecten zijn meest belemmerende opvoedingskenmerken in de sociale ontwikkeling van kinderen:

- Agressief opvoeden: Als de kinderen een misstap begaan worden ze (te) streng gestraft.
- Permissief opvoeden: ongewenst gedrag wordt geen halt toegeroepen en daarmee dus aangemoedigd
- Liefdeloos opvoeden: ouders komen niet tegemoet aan de fundamentele behoeften van kinderen aan veiligheid en geborgenheid.

2.7.2 De invloed van de school

Leerkrachten spelen een belangrijke rol in de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dat is vooral het geval in de basisschool waar kinderen vaak gedurende een heel jaar te maken hebben met dezelfde leerkracht. (Van der Ploeg, 2011)

De stijl van lesgeven draagt volgens van der Ploeg (2011) bij aan zowel cognitieve als sociale ontwikkeling indien:

- Er meer individueel gericht onderwijs wordt gegeven.
- Er wordt gewerkt met projectonderwijs.
- Er heldere en boeiende lessen worden gegeven.
- De kinderen actief bij het onderwijs worden betrokken.

Het is van groot belang dat leerkrachten effectief lesgeven.

Aan de ene kant vraagt goed lesgeven dat de lesstof inzichtelijk wordt gepresenteerd, dat er voldoende mogelijkheid tot feedback is en dat er eisen worden gesteld met regels en grenzen. Aan de andere kant vraagt goed lesgeven dat de leerkracht sensitief is voor wat er in de klas speelt, wat er in de kinderen omgaat en wat er zich tussen de kinderen aan interacties voltrekt. (Van der Ploeg, 2011)

Alleen vertellen 'hoe het hoort' is niet voldoende. Het kind moet zich bewust worden van zijn emoties en impulsen (*voelen*). Vervolgens moet het kind geholpen worden om de omgangsvormen te leren begrijpen (*denken*). Alleen dan kan een kind zich in het leven van alledag echt sociaal- emotioneel vaardig gedragen (*doen*).

(Kollenburg, 2007)

Deley (2004) merkt hierbij nog op dat denken niet louter een verstandelijke zaak is. Denken wordt sterk beïnvloed door emoties, ervaringen en verwachtingen.

Klasgenoten

De rol van klasgenoten in de sociale ontwikkeling van kinderen is van grote betekenis. In de onderlinge contacten met klasgenoten leren kinderen veel van elkaar. Kort gezegd komt het er op neer dat ze samen leren hoe je op een sociaal aanvaardbare manier met elkaar omgaat (Van der Ploeg, 2011)

Binnen een groep ontwikkelt zich een sociaal netwerk. Elk kind heeft daarin een bepaalde plaats. Zolang elk kind deel kan en mag nemen aan de contacten in de groep is er sprake van sociale ontwikkeling

Het klassenklimaat

In de klas heerst altijd een bepaald klimaat. Een positief klimaat is bevorderlijk voor de sociale ontwikkeling.

Het klassenklimaat is volgens van der Ploeg (2011) onder te verdelen in drie dimensies:

1. De relationele dimensie: in hoeverre ervaren de kinderen dat de leerkracht hen open tegemoet treedt, hen ondersteunt en betrokken is bij hun werk.
2. De persoonlijke dimensie: De mate waarin kinderen het gevoel hebben zichzelf te mogen zijn in de klas.
3. De organisatorische dimensie: De wijze waarop allerlei zaken in de klas zijn georganiseerd.

Drs. Donkers (2011) heeft een genormeerd instrument ontwikkeld waarmee je het pedagogisch klimaat in de groep in beeld kunt brengen: De Klimaatschaal. Dit is vooral een reflectie-instrument voor 360-graden feedback¹. Het biedt de mogelijkheid om vanaf groep 5 in het basisonderwijs het pedagogisch klimaat in een groep vast te stellen door middel van een vragenlijst op de computer.

¹ 360 feedback° is een methode die inzichtelijk maakt hoe iemand zelf vindt dat hij functioneert en hoe anderen dat waarnemen.

2.7.3 De invloed van de vrije tijd.

Naast het gezin en de school wordt de vrije tijd gezien als het derde belangrijke milieu waarin het kind opgroeit. De vrije tijd is belangrijk omdat de kinderen daar de mogelijkheden krijgen om hun gedrag te oefenen en uit te proberen. (Van der Ploeg, 2011)

Vrije tijd wordt door alle kinderen op een andere manier ingevuld en het effect op de sociaal-emotionele ontwikkeling is daarom ook bij elk kind verschillend. Hieronder een aantal voorbeelden van terreinen waarbij kinderen op meer of mindere mate te maken hebben met sociaal-emotionele ontwikkeling:

- Internet, sociale media.
- Computergames en spelletjes.
- TV en DVD
- Sportclubs of andere verenigingen.

Terugkijkend op deze paragraaf blijkt dat de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen op drie verschillende terreinen tot stand komt en dat alle drie de terreinen van wezenlijk belang zijn voor die ontwikkeling.

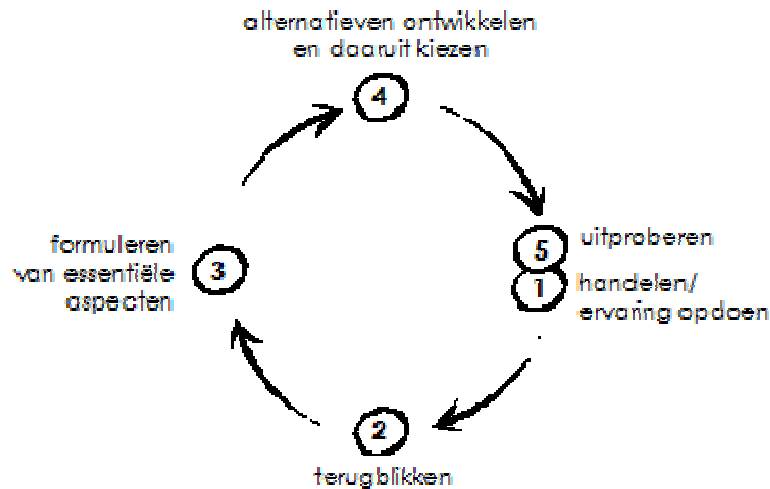
Als school zijnde hebben we deels invloed op de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen gedurende de schooldag. Op datgene wat er in de thuissituatie en in de vrije tijd van het kind gebeurt hebben we geen, of weinig, invloed.

In de praktijk blijkt dat er grote verschillen zijn in de thuissituatie en de vrijetijdsbesteding van de kinderen. Alle kinderen hebben andere leermomenten en krijgen van huis uit andere normen en waarden mee. Dit maakt het lastig, maar tegelijkertijd is het ook een uitdaging. Je zult van elk kind moeten bepalen wat de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften zijn op het gebied van sociaal emotionele ontwikkeling.

Een goed inzicht, betrokkenheid, afstemming en adequaat handelen zijn een positieve stimulans voor de sociaal emotionele ontwikkeling. Als school zijnde kunnen we proberen door middel van gesprekken, met bijvoorbeeld ouders, onze betrokkenheid kenbaar te maken om zo, indien nodig, een ondersteunende rol te kunnen vervullen.

2.8 De refelectiespiraal van Korthagen.

Het terugkijken op je gedrag (handelen, denken, voelen en willen) kunnen we duidelijk maken aan de hand van de reflectiecyclus van Korthagen.

Korthagen onderscheidt vijf fasen die doorlopen worden. Fase 5 is tevens de eerste fase van de volgende cyclus, zodat er sprake is van een spiraal. Dit spiraalmodel voor reflectie is een basismodel. Het biedt houvast bij het onderzoeken van ervaringen. Bij dit model horen drie standaardvragen:

1. Fase 2: Wat is er gebeurd?
2. Fase 3: Wat vond ik daarin belangrijk?
3. Fase 4: Tot welke voornemens of leerwensen leidt dat?

Bron: Groen, M., Jongeman, H. & Meggelen, A. van (2006) *Praktijkgerichte Sociale Vaardigheden*.

In dit onderzoek wil ik tijdens de groepsevaluaties en de gestructureerde gesprekken in de groep n.a.v. de gymlessen gebruik maken van bovenstaande reflectiespiraal. We blikken dan terug op de gymles, kijken welke aspecten van sociaal-emotionele ontwikkeling er aan bod gekomen zijn en bespreken dan samen wat we hieruit weer mee kunnen nemen naar de volgende gymles en/of groepssituatie.

2.9 Sociale vaardigheden in het bewegingsonderwijs

De ontwikkeling van sociale vaardigheden wordt momenteel als een fundamentele doelstelling van lichamelijke opvoeding gezien.

Scholen hebben een groeiende verantwoordelijkheid om kinderen de daartoe vereiste vaardigheden bij te brengen (Stegeman 2005), maar volgens Vergauwen (in Vanden Eynden en Behets 2005) hebben deze doelstellingen nog nauwelijks een koerswijziging teweeg gebracht. Bewegingsgebonden doelen krijgen nog steeds beduidend meer aandacht dan de persoonsgebonden doelen.

Behets (2005) stelt dat in het bewegingsonderwijs de noodzakelijke sociale vaardigheden worden aangeleerd samen met het aanleren van de bewegingsdoelen. In elke les worden meerdere activiteiten steeds samen gedaan (interactieve spelvormen) of de activiteiten vereisen samenwerking met partners.

Behets zegt ook dat het gericht werken aan sociale doelen een lange termijnplanning vereist. Je wordt niet socialer na één les, na één periode. De sociale doelen moeten in de jaarplanning geïntegreerd en gepland worden.

Stegeman (2005) schrijft in zijn boek dat er nog niet veel onderzoek naar het aanleren van sociale vaardigheden in het bewegingsonderwijs is gedaan en dat de gevonden gegevens nog alles behalve eenduidig zijn, maar dat het bijna algemeen verondersteld wordt dat er sprake is van een positieve relatie tussen deelname aan bewegingsactiviteiten en de ontwikkeling van sociale competentie.

Volgens Vergauwen (Vanden Eynden en Behets 2005) worden vele lessen in het bewegingsonderwijs gekenmerkt door een hoge mate van sociale interactie tussen kinderen in velerlei vormen. De bewegingssituaties geven vaak aanleiding tot direct lichamelijk contact, tot spontaan verbaal gedrag en intense emoties. Ze geeft ook aan dat de sociale interactie beter geoefend kan worden in kleinere groepen. Op die manier kunnen kinderen zich niet gemakkelijk afzijdig houden en dus “leren” alle kinderen mee.

Vergauwen stelt dat het leren van sociale competenties in het bewegingsonderwijs in de volgende fasen verloopt:

- In de eerste fase komt de leerling tot een ruwe uitvoering van een sociale vaardigheid. (ruwvorm) Tijdens het leerproces wordt de sociale competentie systematisch verfijnd.
- Naarmate het leerproces vordert neemt de variatie in de uitvoering verder af (stabilisatiefase). Steeds meer sociale competenties worden geautomatiseerd.
- In de transferfase blijkt dat een kind niet meer na hoeft te denken over zijn sociale vaardigheden en dat hij dit kan toe passen in variante en/of meer complexe situaties.

Leysen (Vanden Eynden en Behets 2005) geeft nog aan dat de leerkracht tijdens spellessen het spel kan bevriezen om zo het spelprobleem voor alle spelers zichtbaar te maken en dus herkenbaar in de toekomst.

Deze laatste paragraaf laat duidelijk zien dat steeds meer mensen zich bewust worden van de sociaal-emotionele aspecten in het bewegingsonderwijs, maar dat het nog niet vaak structureel wordt aangepakt. Middels dit onderzoek wil ik er achter komen of een interventieperiode van 9 weken effect heeft op het sociaal-emotioneel functioneren van de groep. Er wordt duidelijk aangegeven dat je dit structureel in zult moeten plannen en dus op zult moeten nemen in je jaarplan bewegingsonderwijs.

Doordat we voor dit onderzoek gebruik gaan maken van het boekje “De groene spelen” van Van den Einden & Pecht (2004) en dit per gymles in drie groepen gaan hanteren sluiten we direct aan bij de theorie van Vergauwen. Op deze manier heb je steeds een groepje van ongeveer 8 kinderen en zullen alle kinderen actief mee moeten doen.

De vakdocent neemt hierbij steeds de rol van observator en legt op bepaalde momenten de activiteit stil om samen te kijken naar het proces en bij te sturen door middel van het stellen van vragen.

2.10 Relatie tussen de theorie en mijn onderzoeksvragen.

Sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen is een veel omvattend begrip. Na het bestuderen van de theorie is mij eens te meer duidelijk geworden dat sociaal vaardig gedrag opgebouwd is uit veel verschillende facetten en dat er vele factoren een rol spelen bij de ontwikkeling van dat gedrag.

Als school zijnde heb je alleen invloed op datgene wat er tijdens een schooldag gebeurt. Bij alles wat zich buiten schooltijd afspeelt kun je als school hooguit je betrokkenheid kenbaar maken en eventueel hulp en adviezen geven.

In de literatuur is men het erover eens dat de lessen bewegingsonderwijs en sociale vaardigheden nauw met elkaar samenhangen en dat deze lessen bij uitstek geschikt zijn om te werken aan de ontwikkeling/ verbetering van deze sociale vaardigheden.

Hiermee staat nog niet vast dat deze ontwikkeling/ verbetering in mijn onderzoek ook zal gaan lukken en dat er een transfer te maken is naar de dagelijks schoolse bezigheden, maar in ieder geval wel dat er een reële kans op succes is.

Bovenstaande geeft voor een deel antwoord op de onderzoeksvraag.

Het is mogelijk een groep sociaal vaardiger te maken tijdens de bewegingslessen door gebruik te maken van coöperatieve spelen waardoor ze meer gaan samenwerken. Of dit ook te integreren is in de schoolse bezigheden zal uit het verdere onderzoek moeten blijken.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie.

In dit hoofdstuk zet ik uiteen wat de opbouw van mijn onderzoek is en welke onderzoeksvorm ik heb gebruikt. Ik geef aan hoe ik data verzamel, hoe ik analyseer en op wie ik mijn onderzoek richt. Tot slot geef ik in dit hoofdstuk mijn verantwoording over de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek, de ethische aspecten en de aanwezige triangulatie.

3.1 Onderzoeksvraag en deelvragen

Om de opbouw van het onderzoek helder uiteen te zetten in dit hoofdstuk heb ik hieronder nogmaals de onderzoeksvraag en de daarbij behorende deelvragen vermeld.

Onderzoeksvraag:

Is het mogelijk een groep sociaal vaardiger te maken tijdens de bewegingslessen door gebruik te maken van coöperatieve spelen en dit dan te integreren in de dagelijks schoolse bezigheden?

Deelvragen:

1. Leveren groene/coöperatieve spelen in de bewegingslessen een verschil in samenwerking op?
2. Is er een transfer te maken van de resultaten van de sociale werkvormen in de bewegingslessen naar de groepssituatie?
3. Ondersteunt de gymles de sfeer in de groep?

3.2 Type onderzoek

Voor dit onderzoek heb ik gekozen voor het type Programma-evaluatie.

Programma-evaluatie richt zich op het beoordelen van de kwaliteit van lopende projecten of programma's binnen de school (Harinck, 2010). In dit onderzoek wordt een aantal gymlessen gegeven die gericht zijn op samenwerken en achteraf wordt dan bekeken wat het effect van deze interventie is geweest.

Het onderzoek moet uitwijzen of deze lessen al dan niet een positief effect hebben op de sociale vaardigheden van de kinderen in de groep en of het dus mogelijk is de leerkracht op deze wijze te kunnen ondersteunen. De lessen worden allemaal gegeven door de vakdocent gym.

3.3 Onderzoeksgroep

Als onderzoeksgroep heb ik twee verschillende groepen geselecteerd op onze school.

Het gaat hier om een groep 6 en een groep 7.

De keuze is bewust op deze twee groepen gevallen. De groep 6 is een groep met 26 kinderen. Uit gesprekken en observaties is duidelijk geworden dat de sociale interactie in deze groep niet optimaal is.

De groep 7 is een groep met 23 kinderen en hier ervaart de leerkracht juist een hele positieve sfeer in de groep. Ik heb deze groep twee jaar geleden zelf gehad en toen waren deze kinderen ook erg sociaal ten opzichte van elkaar.

Beiden groepen hebben een fulltime leerkracht die graag mee wil werken aan het onderzoek. Zoals hierboven beschreven zullen de interventies plaats gaan vinden in de gymzaal onder leiding van onze vakdocent.

3.4 Data verzamelen

In dit onderzoek zullen er meerdere waarnemingsmethoden gebruikt gaan worden.

Vóór de eerste interventie vullen alle kinderen van beide groepen de KlassenKlimaatschaal in. Hiermee wordt de beginsituatie in de groep in beeld gebracht zodat er aan het einde van de onderzoeksperiode antwoord gegeven kan worden op deelvraag 3.

Ook in de gymlessen wordt er een 0-meting gedaan. Hier wordt er gebruik gemaakt van een tijdsteekproef gericht op samenwerken. De kinderen krijgen tijdens deze 0-meting hun eerste les uit het boekje De Groene Spelen voor jong en oud (van den Einden & Pecht, 2004). Het doel van de tijdsteekproef is het in beeld brengen van de mate van samenwerken aan het begin van deze lessencyclus. Aan het eind van deze eerste les vullen de kinderen samen een groepsevaluatie formulier in waarop ze de mate van samenwerken moeten aangeven. In de daarop volgende 8 weken krijgen de kinderen van beide groepen elke week één gymles zoals beschreven in: De Groene Spelen.

Les 2, 3, 4 & 6, 7 en 8 worden afgesloten met een mondelinge evaluatie aan het eind van de les onder leiding van de vakdocent. Les 5 en les 9 worden wederom door de onderzoeker geobserveerd met een tijdsteekproef en door de kinderen afgesloten met het groepsevaluatieformulier. Deze lessen, observaties en evaluaties geven antwoord op deelvraag 1.

De resultaten van de evaluatieformulieren van les 1 en 5 worden, in de twee afzonderlijke groepen, op school in een gestructureerde discussie onder leiding van de observant/onderzoeker besproken en hier wordt ook besproken welke vaardigheden de kinderen hieruit mee kunnen nemen naar de dagelijkse bezigheden. Dit geeft vervolgens weer het startpunt om samen met de betreffende leerkrachten door middel van een enquête formulier een antwoord te kunnen vormen op deelvraag 2.

Als afsluiting van dit onderzoek vullen alle kinderen, als eindmeting, nogmaals de KlassenKlimaatschaal in. Op deze manier kan de kwaliteit van de onderlinge leerlingrelaties en de sfeer in de groep wederom in beeld worden gebracht.

3.5 Data-analyse

Na het verzamelen van bovenstaande gegevens worden deze geanalyseerd.

De KlassenKlimaatschaal wordt op internet gemaakt. De gegevens van beide metingen worden door mij in staafgrafieken verwerkt en opgenomen in dit onderzoek.

Bij het groepevaluatie formulier worden de kwantitatieve gegevens uitgewerkt met behulp van een staafdiagram. Het aantal vragen per formulier wordt opgenomen in één grafiek met daarbij per staaf drie kleuren voor de verschillende antwoorden. De antwoorden op de schaalvragen geven kwalitatieve gegevens en die worden per lessituatie opgeteld, gedeeld door het aantal kinderen en opgenomen bij de analyse van dit onderzoeksinstrument.

De verkregen gegevens uit de tijdsteekproef worden gepresenteerd in een cirkeldiagram.

Waarin er per onderdeel af te lezen valt in welke mate het in de les te zien was.

De gegevens die verzameld worden tijdens de gestructureerde discussie wil ik graag presenteren in een matrix.

Als laatste worden de gegevens van de enquête voor de leerkrachten zichtbaar gemaakt ik een tabel. Per onderzoeksinstrument wordt er vervolgens bekeken welke informatie de verzamelde data geven en of daar conclusies aan gekoppeld kunnen worden. Dit alles wordt dan schriftelijk uitgewerkt.

3.6 Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie

Betrouwbaarheid wil zeggen dat de onderzoeksresultaten zo min mogelijk van toeval afhankelijk zijn. Om hiervoor te zorgen is er in dit onderzoek voor gekozen om de observaties in de gymlessen steeds door de onderzoeker te laten doen. Op deze manier ondervang je dat verschillende mensen op verschillende manieren naar de groep kinderen kijken. De gymlessen worden allemaal verzorgd door dezelfde persoon waardoor er voor de kinderen een duidelijke structuur en opbouw in de lessen komt te zitten.

Validiteit wil zeggen dat het instrument precies meet wat je wilde meten (Harinck, 2010).

Is het instrument duidelijk genoeg om ook daadwerkelijk de resultaten te verkrijgen en conclusies te kunnen trekken die onderzocht moesten worden? Om hier zorg voor te dragen is er gebruik gemaakt van meerdere instrumenten en zijn de gebruikte observatie- en evaluatieformulieren grondig tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast.

Triangulatie wordt door Harinck (2010) omschreven als: "Het op tafel krijgen van verschillende gezichtspunten." En dus het: "Vanuit drie verschillende invalshoeken naar een verschijnsel kijken."

In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van de KlassenKlimaatschaal, observaties, evaluaties, informele gesprekken, enquête formulieren en gestructureerde discussies. De gegevens die hiermee verzameld worden verkrijgt de onderzoeker bij verschillende mensen; namelijk de kinderen, de vakdocent gym, de leerkrachten van de kinderen en vanuit de onderzoeker zelf.

In dit onderzoek kan gesproken worden van triangulatie, omdat er meerdere informatiebronnen gebruikt worden en er meerdere typen informanten betrokken zijn bij dit onderzoek.

3.7 Ethiek

Tijdens het uitvoeren van dit praktijkonderzoek zal er rekening gehouden worden met de ethische aspecten die het doen van onderzoek met zich meebrengt.

Het onderzoek wordt geïnitieerd en uitgevoerd onder supervisie van de schrijver van dit meesterstuk.

De leerkrachten en ouders van de deelnemende groepen worden ingelicht over het onderzoek en wat daar zoal bij komt kijken. Er zullen geen persoonlijke gegevens gebruikt worden en er zal rekening gehouden worden met de privacy van de betrokkenen en ondervraagden. Op de onderzoeksgroep zal geen extra belasting gelegd worden. Het praktijk onderzoek vindt voor het grootste gedeelte plaats in de reguliere gymlessen. Ook voor de betrokken collega's zal dit onderzoek geen grote belasting met zich meebrengen. Alle, in dit onderzoek, verzamelde gegevens zullen, naar waarheid, worden verwerkt in hoofdstuk 4 en worden meegenomen om tot een gedegen conclusie te kunnen komen. Tijdens het onderzoek wordt er regelmatig een beroep gedaan op mijn Critical Friends en mijn studiebegeleider die meedenken en mee discussiëren om alles zo helder mogelijk te kunnen formuleren.

Aan het eind van het onderzoek worden de resultaten besproken met het team en wordt het onderzoek openbaar gemaakt zodat anderen kunnen delen in mijn verworven inzichten. Verder wordt er in dit onderzoek verwezen naar de literatuur volgens de APA-normen.

Hoofdstuk 4: Data presentatie en analyse

In dit hoofdstuk laat ik zien welke data er verzameld zijn en ik geef hiervan een systematische en heldere weergave. Verder worden de data in dit hoofdstuk geanalyseerd en geef ik aan welke bevindingen bijdragen aan het beantwoorden van de deelvragen en de onderzoeksvraag.

Wat eraan vooraf ging:

In mijn planning voorafgaand aan het onderzoek had ik opgenomen dat de gymlessen steeds door de zelfde persoon gegeven zouden worden. Op deze manier wilde ik de structuur en de opbouw van de lessen over de 9 weken zo gelijk mogelijk laten zijn. Door omstandigheden bleek dit helaas niet mogelijk. Na een stop van een paar weken zijn vervolgens les 4 en 5, aan beide groepen, door een stagiair van de sporthogeschool gegeven. Om deze overgang zo goed mogelijk te laten verlopen hebben we samen gesproken over het doel en de inhoud van het onderzoek. Hij heeft deze lessen aan beide groepen goed voorbereid. Toch viel mij tijdens het tweede evaluatiemoment op dat de les anders verliep. Dat is natuurlijk logisch want iedereen heeft zijn eigen manier van lesgeven. Les 6 t/m 8 zijn weer door de vakdocent gegeven. In overleg met mijn onderzoeksbegeleider is het aantal lessen van 9 teruggebracht naar 8 in verband met de haalbaarheid in de tijd.

Om de data zo overzichtelijk mogelijk weer te kunnen geven heb ik ervoor gekozen de gegevens van groep 6 links en die van groep 7 rechts op de pagina te presenteren. De gegevens uit de verschillende meetmomenten worden per onderzoeksinstrument bij elkaar gezet zodat er een duidelijk beeld ontstaat van eventuele ontwikkelingen.

4.1 KlassenKlimaatschaal

Om een beeld te krijgen van het groepsklimaat bij aanvang en aan het einde van het onderzoek is er bij beide groepen de KlassenKlimaatschaal afgenomen. Hiermee meet ik de kwaliteit van de onderlinge leerlingrelaties en de sfeer in de groep. De kinderen vullen de vragenlijst in op de computer. Ze kunnen daarbij steeds kiezen uit de volgende 4 antwoordmogelijkheden:

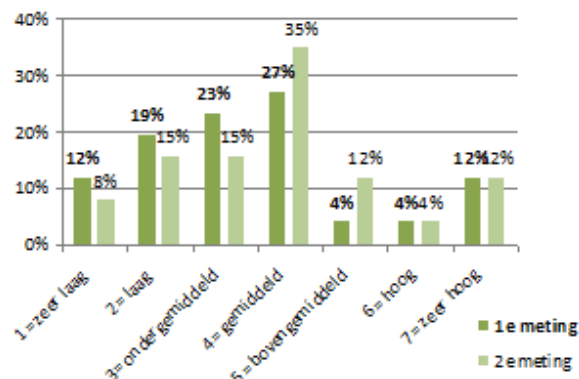
- (bijna) nooit
- soms
- regelmatig
- vaak

De beoordeling die de kinderen uiteindelijk per onderdeel geven staat op de X-as.
De hoogte van de staven op de Y-as en het daarbij aangegeven getal laat zien welk percentage van de kinderen er voor een bepaalde beoordeling gekozen heeft.

4.1.1 Onderzoeksgegevens van de KlassenKlimaatsschaal.

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties

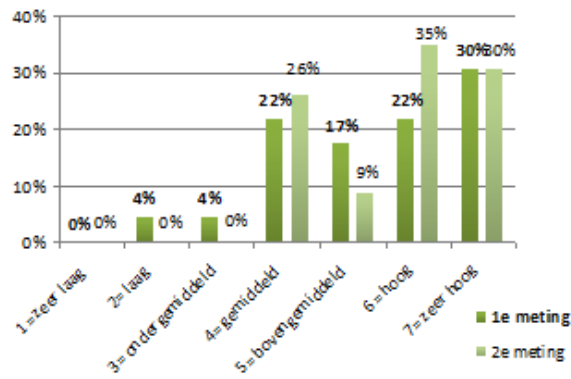
Groep 6

Gemiddelde score 1^e meting= 3,50

Gemiddelde score 2^e meting= 3,85

Groep 7

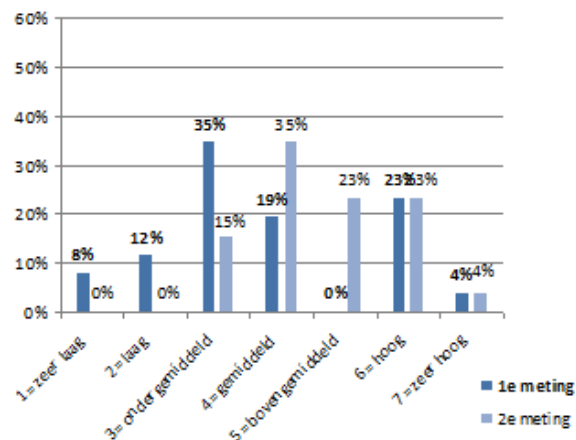

Gemiddelde score 1^e meting= 5,39

Gemiddelde score 2^e meting= 5,70

Sfeer in de groep

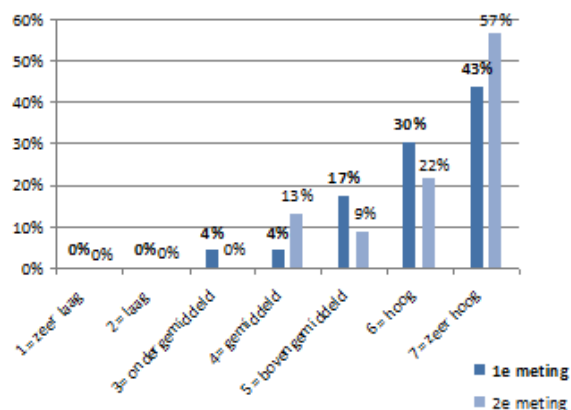
Groep 6

Gemiddelde score 1^e meting= 3,77

Gemiddelde score 2^e meting= 4,65

Groep 7

Gemiddelde score 1^e meting= 6,04

Gemiddelde score 2^e meting= 6,22

4.1.2 Analyse van de KlassenKlimaatschaal

Algemeen

- De score bij de 0-meting klopt met de inschatting die ik op grond van de observaties en gesprekken voor aanvang van het onderzoek gemaakt heb.
- Op beide onderdelen is bij beide groepen een positieve groei te zien.

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties

Groep 6

- De score gaat van ondergemiddeld naar gemiddeld.
- Het percentage kinderen dat hierop onder het gemiddelde scoort loopt terug van 54% naar 38%.

Sfeer in de groep

Groep 6

- De score gaat van gemiddeld naar boven gemiddeld.
- Het percentage kinderen dat dit onderdeel onder het gemiddelde scoort loopt terug van 55% naar 15%.
- Het percentage kinderen dat dit hierop bovengemiddeld of hoger scoort gaat van 27% naar 50%.

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties

Groep 7

- De score gaat van bovengemiddeld naar hoog.
- Het percentage kinderen dat hierop onder het gemiddelde scoort loopt terug van 8% naar 0%.

Sfeer in de groep

Groep 7

- De score van deze groep blijft hoog.
- Er wordt geen ondergemiddelde score meer gegeven.
- Het percentage kinderen dat hierop bovengemiddeld of hoger scoort gaat van 90% naar 88%.

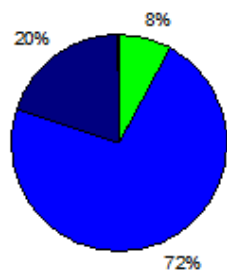
4.2 Tijdsteekproef.

Met behulp van het tijdsteekproef formulier van bijlage 1 wordt er door de onderzoeker elke 20 seconden bekeken wat er zich afspeelt in de gymles. Er zijn 7 categorieën waarop de kinderen gescoord kunnen worden (zie legenda). Deze gegevens zijn omgerekend naar procenten en af te lezen in onderstaande cirkeldiagrammen.

4.2.1 Onderzoeksgegevens van de Tijdsteekproef.

Tijdsteekproef 7 februari 2012.

Groep 6

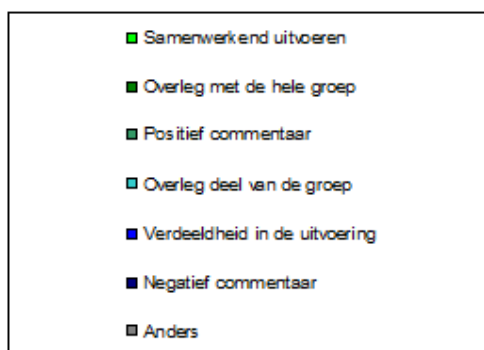
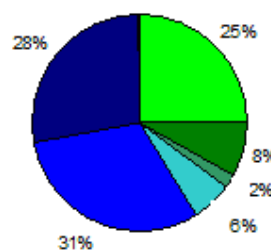

Groep 7

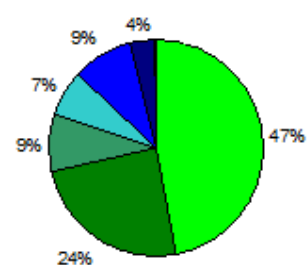

Tijdsteekproef 3 april 2012.

Groep 6

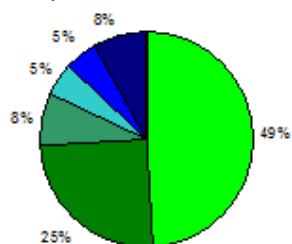

Groep 7

Tijdsteekproef 15 mei 2012.

Groep 6

Groep 7

4.2.2 Analyse van de Tijdsteekproef.

Algemeen

- Als je bovenstaande cirkeldiagrammen bekijkt valt het op dat er gedurende de lessencyclus meer variëteit in onderdelen zichtbaar wordt.
- In de eerste meting was er bij beide groepen geen overleg. Bij vervolgmetingen is dit onderdeel wel terug te zien.
- Positief commentaar komt in beide groepen vanaf het tweede meetmoment voor.
- Tijdens de lessencyclus viel het op dat de lessen rustiger en meer gestructureerd gingen verlopen naarmate we verder in het proces kwamen.

Specifiek per groep

Groep 6

- Het percentage verdeeldheid in de uitvoering loopt terug van 72% naar 5%.
- Het aandeel samenwerkend uitvoeren wordt ruim 6x zo groot (8% → 49%).
- Het onderdeel negatief commentaar loopt terug van 20% naar 8%.

Specifiek per groep

Groep 7

- Het grote percentage verdeeldheid in de uitvoering (57%) in de eerste meting komt in de tweede tijdsteekproef ten goede aan verschillende vormen van overleg.
- Het aandeel samenwerkend uitvoeren gaat van 43% naar 85%.
- Tijdens de laatste meting wordt er niet veel meer overlegd.
- Het onderdeel negatief commentaar komt in geringe mate voor.

4.3 Groepsevaluatie.

Na afloop van les 1, 5 en 8 wordt er door de kinderen zelf geëvalueerd hoe het gesteld was met de samenwerking tijdens de les. Dit doen ze met het groepsevaluatieformulier uit bijlage 2. De onderzoeker geeft op dat moment geen inhoudelijke terugkoppeling.

Het evaluatie formulier is door de onderzoeker zelf samengesteld met zeven vaardigheden die zij tijdens het lezen van de literatuur heeft geselecteerd. Deze vaardigheden staan hier voor de duidelijkheid boven de staafdiagrammen beschreven en staan in de grafieken zelf op de Y-as.

De gegevens uit de evaluatieformulieren zijn omgerekend naar procenten en zijn af te lezen op de X-as van onderstaande staafdiagrammen.

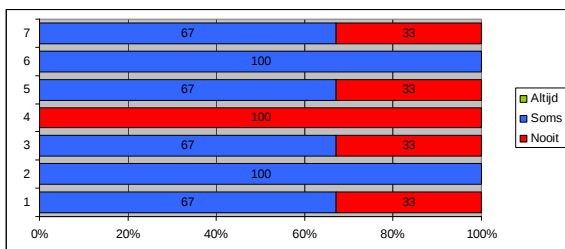
De kleur van de verschillende staven geeft aan in welke mate de kinderen deze vaardigheden terug hebben zien komen (zie legenda).

4.3.1 Onderzoeksgegevens van de Groepsevaluatie.

- 7: we hebben elkaar complimentjes gegeven.
 6: we hebben elkaar geholpen.
 5: we hebben elkaar aangemoedigd.
 4: we hebben vragen aan elkaar gesteld.
 3: we hebben goed naar elkaar geluisterd.
 2: we hebben veel overlegd.
 1: alle kinderen in het groepje hebben meegedaan.

Groepsevaluatie 7 februari 2012.

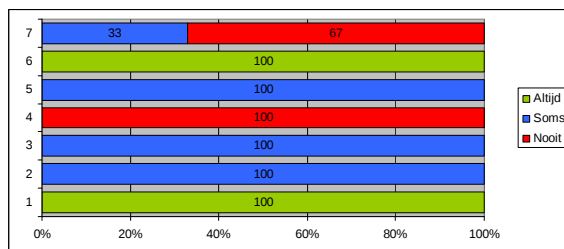
Groep 6

Beoordeling samenwerking= 6

Beoordeling plezier in de les= 7,5

Groep 7

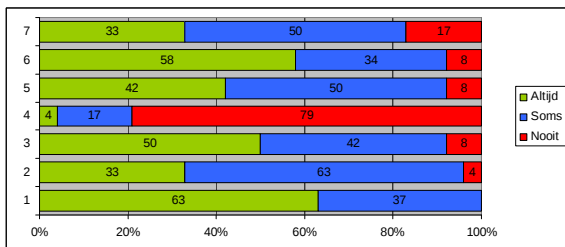

Beoordeling samenwerking= 7,3

Beoordeling plezier in de les= 7

Groepsevaluatie 3 april 2012.

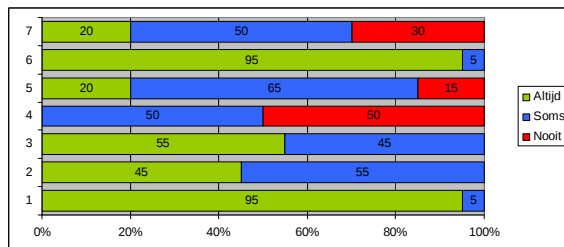
Groep 6

Beoordeling samenwerking= 8

Beoordeling plezier in de les= 8,3

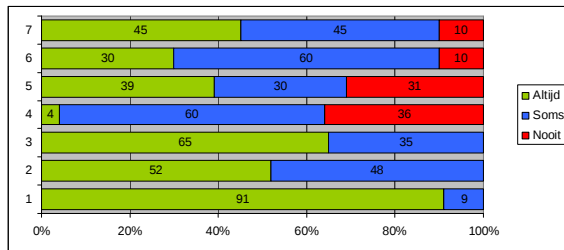
Groep 7

Beoordeling samenwerking= 8,2

Beoordeling plezier in de les= 8,2

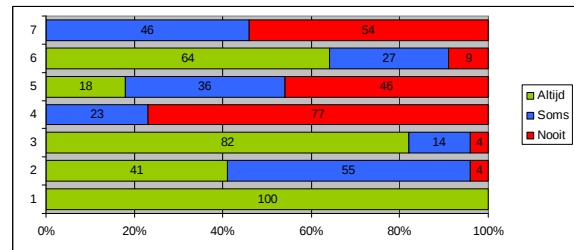
Groep 6

Beoordeling samenwerking= 8,9

Beoordeling plezier in de les= 9,5

Groep 7

Beoordeling samenwerking= 8,1

Beoordeling plezier in de les= 8,0

4.3.2 Analyse van de Groepsevaluatie.

Algemeen

- Het valt op dat er in de drie opvolgende meetmomenten steeds meer groene stukken zichtbaar worden.
- Het onderdeel vragen stellen komt in het eerste meetmoment niet voor. In de volgende twee meetmomenten blijft dit een moeizaam onderdeel.
- De groepsevaluaties komen redelijk overeen met het beeld uit de tijdsteekproef van de onderzoeker.

Specifiek per groep

Groep 6

- De beoordeling van de mate van samenwerken en ook die van het plezier dat de kinderen beleven aan de les loopt per meetmoment op.
- Op alle onderdelen is er sprake van groei.

Specifiek per groep

Groep 7

- De beoordeling van de mate van samenwerken en die van het plezier dat de kinderen aan de les beleven loopt tussen het 1^e en het 2^e meetmoment op, daarna blijft het nagenoeg gelijk.
- De evaluatie wordt door de kinderen erg zelfkritisch ingevuld.

4.4 Gestructureerd groepsgesprek.

Bij dit gesprek is er gebruik gemaakt van vooraf opgestelde vragen uit bijlage 4. De verkregen gegevens zijn verwerkt in onderstaande matrix. Het bovenste gedeelte geeft zicht op de antwoorden van de kinderen gericht op het samenwerken in de gymlessen terwijl in het onderste gedeelte de koppeling gemaakt wordt naar de groepssituatie.

4.4.1 Onderzoeksgegevens van het gestructureerd groepsgesprek.

Samenwerken in de lessen bewegingsonderwijs					
<i>Iedereen doet mee, hoe?</i>	<i>Voordeel van overleggen? Wanneer heb je het nodig?</i>	<i>Belang om te luisteren?</i>	<i>Effect van vragen stellen?</i>	<i>Gevoel bij hulp en aanmoediging?</i>	<i>Sfeer door complimenten?</i>
Groep 6					
- door te benoemen als ze dat niet doen. - let eens op, dadelijk weet je het niet. - positief commentaar geven/ steunen - vragen of ze mee doen. - samenwerken om ze toch te overtuigen.	- dan kun je het beter doen. - je hoort dan ook de ideeën van anderen en dan kies je de beste. - uit alle ideeën het beste pakken om tot een super idee te komen. - op school - thuis - tijdens een spelletje.	- misschien heeft iemand een goed plan en dan heb je het niet gehoord. - samen het beste idee kiezen. - vragen als je iets niet begrijpt en dan kun je verder. - belangrijk om het goed uit te kunnen voeren.	- als je iets niet snapt, om iets duidelijker te krijgen. - er zit misschien iets in je vraag waar we weer iets mee kunnen. - door de vraag te stellen wordt het plan misschien beter gemaakt.	- goed gevoel. - je helpt daar andere kinderen mee. - fijn gevoel. - je kunt er anderen of jezelf mee helpen. - dat is wel leuk want dan weet je dat je het goed doet. - zelfvertrouwen	- gezelliger - er ontstaat ruzie omdat een ander het er niet mee eens is. - leuk en minder ruzies - vrolijk, beter naar elkaar luisteren. - blij. - doe je meer je best.
Groep 7					
- vragen of ze toch mee willen doen. - vragen naar de oorzaak. - ze proberen erbij te betrekken.	- dan gaat het samenwerken veel beter. - in veel verschillende situaties. - alles wat je doet gaat makkelijker als je samenwerkt.	- als je niet luistert naar wat een ander zegt heb je ook niks aan overleggen en lukt het niet.	- dan weet je of iemand iets wil doen. <u>Interventie v/d onderzoeker:</u> Kritische vragen stellen over ideeën zorgt ervoor dat je dingen kunt bijstellen.	- dan wil je toch samenwerken en meedoen. - ook als het niet zo goed lukt. - je voelt je gesteund.	- het wordt gezelliger. - het wordt rustiger. - iedereen wordt zelfverzekerder. - je wordt er vrolijk van.

Vertaalslag naar de groepssituatie

<i>Kunnen alle onderdelen van samenwerken ook in de groep?</i>	<i>Terugkoppeling Compliment? Vraag? Etc.?</i>	<i>Onderdelen van samenwerken in dit gesprek.</i>
Groep 6		
- niet bij alle werkjes. Denk aan een toets of aan lezen en bij het eten - je kunt het ook wel eens zat worden om samen te werken.	- complimentjes - naar elkaar luisteren - overleg - vragen aan elkaar gesteld.	- complimenten geven. - naar elkaar luisteren. - vragen stellen. - samenwerkend een gesprek voeren.
Groep 7		
- ja, maar het ligt wel aan de situatie en aan de les. - bij proefwerken kan het niet.	- is nog niet "bewust" gebeurd, Tijdens het gesprek werd duidelijk dat ze dit wel kunnen doen en ook wel "onbewust" deden.	- naar elkaar luisteren. - vragen aan elkaar stellen. - we hebben elkaar geholpen.

4.4.2 Analyse van het gestructureerd groepsgesprek.

Algemeen

- In beide groepen was er een goede betrokkenheid bij dit gesprek. Er waren veel verschillende kinderen die antwoord wilden geven op de vragen en er werd goed naar elkaar geluisterd.
- De kinderen hadden zelf nog niet echt gedacht aan een integratie van de geleerde onderdelen van samenwerken in de dagelijks schoolse bezigheden.
- Beide groepen zagen wel mogelijkheden tot deze integratie.
- De kinderen gaven zelf aan met deze informatie verdere stappen te kunnen zetten op het gebied van samenwerking.

Specifiek per groep

Groep 6

- Bij het zien van de staafdiagrammen en cirkelgrafieken werden er door een aantal kinderen zelfkritische opmerkingen gemaakt over het negatieve commentaar. "Het is jammer dat dit zo'n groot deel is".
- Sommige kinderen denken heel diep na voor ze antwoorden geven.

Specifiek per groep

Groep 7

- Opvallend dat deze kinderen geen antwoord konden geven op de vraag wat het effect van vragen stellen is.
- Deze groep heeft zelf niet in de gasten wat ze op een dag allemaal samenwerkend uitvoeren in de groepssituatie. "onbewust bekwaam"

4.5 Leerkracht enquête.

Bij aanvang en einde van de lessencyclus hebben de leerkrachten van groep 6 en 7 een les geobserveerd waarbij de kinderen moesten samenwerken. Deze observatiegegevens hebben de leerkrachten genoteerd in een enquête formulier (zie bijlage 3) en zijn hieronder verwerkt in de tabel. De bevindingen uit het eerste observatie moment zijn met blauw weergegeven en de bevindingen uit het tweede observatiemoment met groen.

4.5.1 Onderzoeksgegevens van de Leerkracht enquête.

1^e meting= **blauw** 2^e meting= **groen**

Groep 6

Groep 7

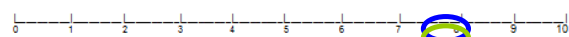
altijd	Soms	nooit		altijd	soms	nooit
X	X		Gingen de leerlingen bij elkaar zitten?	X	X	
	X	X	Gingen de leerlingen snel aan het werk?	X	X	
	X	X	Werkten de leerlingen taakgericht?	X	X	
X	X		Hebben de leerlingen alleen hulp gevraagd aan de leerkracht als ze dit zelf niet op konden lossen?		X	X
	X	X	Hebben de leerlingen rustig gewerkt zonder anderen te storen?	X	X	
	X	X	Hebben de leerlingen overlegd?	X	X	
	X	X	Hebben de leerlingen goed naar elkaar geluisterd?	X	X	
	X	X	Hebben de leerlingen vragen aan elkaar gesteld?	X	X	
	X	X	Hebben de leerlingen elkaar aangemoedigd?	X	X	
	X	X	Hebben de leerlingen elkaar geholpen?	X	X	
	X	X	Hebben de leerlingen elkaar complimentjes gegeven?	X	X	
X	X		Hebben de leerlingen de opdracht goed uitgevoerd?	X	X	
	X	X	Verliep de samenwerking tussen de leerlingen goed?	X	X	

Beoordeling van de samenwerking door de leerkracht

Wat zou er nodig zijn om met deze groep een stapje verder te komen op deze schaallijn?

- Duidelijke instructies geven hoe de kinderen moeten samenwerken.
- Complimentjes geven als het goed gaat.
- Kinderen zelf laten vertellen en voordoen hoe het goed gaat.
- Meer met elkaar praten en overleggen.
- Beter naar elkaar luisteren.
- Gebruik maken van talenten.

Wat zou er nodig zijn om met deze groep een stapje verder te komen op deze schaallijn?

- De samenwerking is prima. Soms zou het zelfs beter zijn als ze wat minder zouden overleggen om ervoor te zorgen dat ze wel allemaal eigenheid in hun werk houden.
- Verschillen blijf je houden, maar het is prima werkbaar!

4.5.2 Analyse van de Leerkracht enquête.

Algemeen

- De score van de tweede meting is bij beide groepen vooruit gegaan.
- Bij de tweede meting wordt in beide groepen de score "nooit" niet meer gegeven.

Specifiek per groep

Groep 6

- Uit de eerste meting komen verbeterpunten naar voren.
- Leerkracht heeft veel tips en ideeën om de groep verder te helpen als het gaat om

Specifiek per groep

Groep 7

- Bij de eerste meting scoort deze groep al regelmatig "altijd".
- De leerkracht geeft aan dat de kinderen soms zelf teveel samenwerken. Ze vindt

samenwerking.	ze op sommige momenten teveel afhankelijk van elkaar.
- De beoordeling van de leerkracht gaat van een 5 naar een 7.	- De beoordeling van de leerkracht gaat blijft gelijk.

4.6. Bevindingen die bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

Leveren groene/coöperatieve spelen in de bewegingslessen een verschil in samenwerking op?

- Om deze vraag te beantwoorden kan ik gebruik maken van de gegevens uit het tijdsteekproef formulier.
- Ook de gegevens van de groepsevaluatie geven mij de juiste informatie om deze vraag te beantwoorden.

Is er een transfer te maken van de resultaten van de sociale werkvormen in de bewegingslessen naar de groepssituatie?

- Om deze vraag te beantwoorden kan ik gebruik maken van de verzamelde gegevens uit het gestructureerde groepsgesprek.
- Ook de gegevens uit de enquête van de groepsleerkrachten geeft mij voldoende informatie om antwoord te kunnen geven op deze deelvraag.

Ondersteunt de gymles de sfeer in de groep?

- Deze vraag kan ik beantwoorden door gebruik te maken van de gegevens uit de KlassenKlimaatschaal.

Onderzoeksvraag:

Is het mogelijk een groep sociaal vaardiger te maken tijdens de bewegingslessen door Gebruik te maken van coöperatieve spelen en dit dan te integreren in de dagelijks schoolse bezigheden?

- Om de onderzoeksvraag uiteindelijk te kunnen beantwoorden zal ik een koppeling maken tussen alle verzamelde data uit de KlassenKlimaatschaal, de groepsevaluaties, de tijdsteekproef formulieren en de enquête van de groepsleerkrachten.

Hoofdstuk 5: Antwoorden op de onderzoeksvraag en mijn conclusie.

In dit hoofdstuk formuleer ik de antwoorden op mijn onderzoeksvraag en de hierbij behorende deelvragen. Ik vermeld hoe deze antwoorden aan de literatuur zijn gerelateerd. Verder trek ik in dit hoofdstuk conclusies en valideer deze.

Na een paar maanden van voorbereiden, plannen en onderzoeken is het nu mogelijk een antwoord te geven op de verschillende vragen die ik me voorafgaand aan het onderzoek gesteld heb.

Ik start dit hoofdstuk door antwoorden te geven op de deelvragen om dan uiteindelijk het antwoord op de onderzoeksvraag te kunnen formuleren.

5.1 Antwoord op deelvraag 1:

Leveren groene/coöperatieve spelen in de bewegingslessen een verschil in samenwerking op?

Als we kijken naar de onderzoeksgegevens van de tijdsteekproef en de groepevaluaties is er goed te zien dat er, in beide groepen, gedurende deze lessencyclus een positief verschil in samenwerking is opgetreden.

Het is duidelijk zichtbaar dat er in groep 6 meer vooruitgang is geboekt dan in groep 7. Dit valt te verklaren vanuit het feit dat er in groep 6 nog basisvaardigheden aangepakt konden worden die in groep 7 al geautomatiseerd waren. Bij het analyseren van de onderzoeksgegevens kon ik al snel de koppeling maken met de drie fasen van Vergauwen (Vanden Eynden en Behets, 2005).

Groep 6 heeft tijdens de lessencyclus de stap richting de stabilisatiefase gemaakt en heeft erg veel vooruitgang geboekt als het gaat om samenwerken. Van een groep die voornamelijk in verdeeldheid handelde is dit een groep geworden waarbij er veel meer overleg en samenwerking tot stand is gekomen. In de nu komende, tweede, fase zullen de kinderen naar verwachting de sociale competenties gaan automatiseren.

Voor de kinderen uit groep 7 was de beginsituatie anders. Zij beschikten al over behoorlijk wat basisvaardigheden. Bij het laatste evaluatiemoment was te zien dat de stabilisatiefase beheerst werd. In deze laatste les van de cyclus was er nagenoeg geen overleg meer nodig. Oogcontact was voor hen voldoende om tot afstemming te komen. Dit lijkt erop te wijzen dat groep 7 op weg is naar de transferfase. Dit is ook terug te zien in de tijdsteekproef en het groepsevaluatieformulier van de kinderen.

Om er voor te zorgen dat je deze vraag met meer zekerheid kunt beantwoorden zou het goed zijn om deze lessencyclus met meerder groepen te gaan volgen.

Tegelijkertijd zou het ook interessant zijn om te bekijken wat het effect op de langere termijn is. Blijven de groepen groeien? Is er op een bepaald moment sprake van stilstand? Of gaat het niveau van samenwerken op den duur zelfs achteruit?

5.2 Antwoord op deelvraag 2:

Is er een transfer te maken van de resultaten van de sociale werkvormen in de bewegingslessen naar de groepssituatie?

Doordat er tijdens de lessencyclus op school en in de gymzaal tijd is geïnvesteerd in het voeren van gesprekken met de kinderen is deze transfer mogelijk geworden. Ik moet hierbij wel opmerken dat deze transfer niet helemaal van zelf tot stand kwam. De kinderen kregen hier pas echt besef van toen ik daar met mijn vragen van het gestructureerde gesprek naar toe werkte. Na deze eyeopener gaven de kinderen van beide groepen aan dat ze mogelijkheden zagen om de vaardigheden van samenwerken uit de gymlessen ook in andere groepssituaties te gebruiken. Door er op deze manier over na te denken konden ze ook al momenten opnoemen waarop dit nu al gedaan werd. Tegelijkertijd gaven ze wel aan dat hier wellicht meer uit te halen viel.

Hieruit blijkt dat Van den Bosch (2005) gelijk had toen hij schreef dat kinderen tussen 7 en 12 jaar in de fase van de zelfreflectie komen. De kinderen van groep 6 en 7 leken prima in staat om kritisch naar hun eigen handelen te kijken en daar conclusies uit te trekken.

Tegelijkertijd past het bovenstaande ook bij de zienswijze van Faber en Steensma (1995) dat kinderen in toenemende mate begrip moeten krijgen voor, en kunnen handelen in sociale situaties om zich sociaal te kunnen ontwikkelen. Observeren en evalueren is hierbij heel belangrijk. Leerkrachten kunnen de kinderen daarbij helpen door de gesprekken te voeren en voor te doen hoe je je in bepaalde situaties het beste kunt opstellen. Ook Joosten (2007) gaf aan dat kinderen juist door het voeren van gesprekken gaan leren wat sociaal competent gedrag is.

Dat deze transfer uiteindelijk tot stand is gekomen is ook af te leiden uit de leerkracht enquêtes die zijn afgenomen. Na het gestructureerde gesprek over de gymlessen zijn de kinderen ook in de groepssituatie bewuster gaan werken aan hun sociale vaardigheden en dat zien de leerkrachten terug in hun gedrag.

5.3 Antwoord op deelvraag 3:

Ondersteunt de gymles de sfeer in de groep?

Als we kijken naar de resultaten van de KlassenKlimaatschaal kunnen we concluderen dat de sfeer in groep 6 is verbeterd. In groep 7 zien we een minimale vooruitgang. Natuurlijk kunnen we niet zeggen dat dit volledig komt door de aanpak van de sociale vaardigheden tijdens de gymlessen, want dat kunnen we met dit onderzoek niet bewijzen, maar de leerkrachten hebben beide geen andere interventies gepleegd om de sfeer te verbeteren. De minimale vooruitgang op het gebied van de sfeer in groep 7 is mijns inziens te verklaren door het hoge instapniveau van deze groep.

Ik durf hierbij de conclusie wel aan dat de gymles een duidelijke steun kan zijn als het gaat om de sfeer in de groep. Het is hiervoor wel noodzakelijk dat de leerkracht goed op de hoogte is van de inhoud van de lessen bewegingsonderwijs en de gesprekspunten en afspraken die daar gemaakt zijn. Alleen op die manier kan de leerkracht de positieve verandering in de sociale vaardigheden doorzetten in de groepssituatie om zo de sfeer te ondersteunen.

Bovenstaande komt overeen met de ideeën van Van der Ploeg (2011) dat je als leerkracht bij kan dragen aan de sociale ontwikkeling van kinderen door te werken met projectonderwijs, heldere en boeiende lessen te geven en de kinderen actief bij het onderwijs te betrekken.

5.4 Antwoord op de onderzoeksvraag:

Is het mogelijk een groep sociaal vaardiger te maken tijdens de bewegingslessen door gebruik te maken van coöperatieve spelen en dit dan te integreren in de dagelijks schoolse bezigheden?

Na het lezen van de antwoorden op bovenstaande deelvragen zal het geen verrassing meer zijn dat ik ervan overtuigd ben dat het dus mogelijk is een groep sociaal vaardiger te maken door tijdens de gymlessen gebruik te maken van coöperatieve spelen en dit dan te integreren in de dagelijks schoolse bezigheden.

De theorie in hoofdstuk 2 gaf mij al aanwijzingen in deze richting, maar ook de resultaten uit dit onderzoek onderschrijven dit.

Natuurlijk is dit onderzoek maar een onderzoek over een lessencyclus van 8 weken, maar als je ziet welke resultaten daarmee behaald zijn denk ik dat je echt mag spreken van een succes. Om ervoor te zorgen dat de geleerde vaardigheden ook echt blijven hangen en de kinderen dus ook op de lange termijn sociaal vaardig blijven zal het nodig zijn deze manier van werken op te nemen in het jaarplan gymnastiek en dit regelmatig met leerkrachten en kinderen te evalueren. Je wordt niet socialer na één les of na één periode, maar dat vereist een lange termijnplanning (Behets, 2005)

Ook hier is dus de vraag: Wat zijn de effecten op de langere termijn?

Met welke interval moet je deze “groene spelen” inzetten om effect te blijven zien?

Hoofdstuk 6: Evaluatie.

In dit hoofdstuk reflecteer ik op mijn onderzoeksresultaten. Ik vermeld wat de conclusies van mijn onderzoek voor betekenis hebben voor mijn onderzoeksdomein en wat voor aanbevelingen ik heb voor een eventueel vervolgonderzoek.

Verder evaluateer ik in dit hoofdstuk het onderzoek, vermeld ik wat het voor mij heeft betekend en wat ik er als onderzoeker van geleerd heb.

6.1 De toekomst van mijn onderzoeksdomein.

Als we kijken naar de uitkomst van dit onderzoek denk ik dat het erg belangrijk is dat alle collega's op de hoogte worden gebracht van de resultaten. Ik zal deze dan ook, in overleg met de directie, in een teamvergadering aan mijn collega's presenteren.

De gymlessen dragen bij aan de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen. Als we de "groene spelen" op zouden kunnen nemen in de jaarplanning van de gymlessen en de leerkrachten tijd vrij zouden kunnen maken om de vorderingen met de kinderen te bespreken en dan vervolgens de koppeling te maken naar de groepssituatie, kunnen we spreken van een win-win situatie. De leerkracht wordt ondersteund door de vakdocent waardoor er niet al te veel kostbare onderwijstijd in de sociaal emotionele ontwikkeling gaat zitten en de kinderen worden sociaal vaardiger en voelen zich prettiger in de groep en op school.

6.2 Inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

Om meer zicht te krijgen op de effecten van deze interventie denk ik dat het goed is om het komende schooljaar met alle kinderen van groep 3 tot en met 8 deze lessencyclus te gaan volgen. Daarbij kan er zeer zeker gebruik gemaakt worden van de door mij ontwikkelde en gebruikte onderzoeksinstrumenten.

Om nog meer rendement te kunnen halen uit deze gymlessen zou het goed zijn als de leerkrachten zelf de rol van de onderzoeker over gaan nemen. Door het observeren van een aantal van deze lessen kunnen ze daar in het gestructureerde gesprek goed op aansluiten. Op deze manier worden de leerkrachten zelf vaardiger en krijgen ze (nog) meer zicht op de sociaal emotionele ontwikkeling van de kinderen. Bovendien kunnen ze dan, meer nog dan alleen in het gestructureerde gesprek, gedurende de schooldag bijsturen en begeleiden in de ontwikkeling van sociale vaardigheden. In theorie klinkt dit fantastisch, maar of het zo werkt zou weer een onderzoek op zich zijn!

6.3 Betekenis van dit onderzoek voor mij als onderzoeker.

Door de uitvoering van dit onderzoek ben ik in de afgelopen maanden intensiever ingegaan op een onderwerp waar ik al jaren enthousiast over ben. Alle mogelijke onderzoeksonderwerpen die op mijn pad kwamen hadden met dit thema te maken. Ik ben erg trots als ik terugkijk op het proces en de resultaten. Door mijn onderzoek zijn er op dit moment al twee groepen in onze school sociaal vaardiger geworden. Hopelijk kunnen we deze lijn voortzetten ten gunste van de school, maar zeker ook voor onze kinderen. Het maken van dit meesterstuk is een behoorlijke klus geweest, maar ik heb het als erg plezierig ervaren. Natuurlijk zijn er ook momenten geweest dat ik het even niet meer zag zitten, maar de gedachte aan de resultaten en de steun van mijn Critical Friends zorgde dan weer voor dat duwtje in de rug. Ik vond het erg leuk om te doen en ik ben ervan overtuigd dat ik hierdoor ook bekwaamer ben geworden in de begeleiding van kinderen op sociaal emotioneel vlak.

De resultaten laten duidelijk zien dat de leerkracht er toe doet. Dit is iets wat ik al vele jaren dacht, maar nooit echt heb kunnen bewijzen. Met dit onderzoek staat vast dat de leerkracht, of het nu een vakdocent of de groepsleerkracht is, een hele belangrijke rol heeft in het ontwikkelen en/of stimuleren van sociale vaardigheden bij kinderen. Deze kennis wil ik graag delen met mijn collega's door ook hen volgend schooljaar hun eigen stapje op de schaallijn te laten zetten als het gaat om het bevorderen van sociale vaardigheden.

6.4 Wat ik ervan geleerd heb.

Tijdens de afgelopen maanden heb ik allereerst veel geleerd door het zoeken en lezen van de theorie met betrekking tot sociale en emotionele vaardigheden. Het was erg lastig de juiste literatuur te vinden die recent genoeg was. Er is in eerdere jaren al veel over sociaal emotionele ontwikkeling geschreven, maar de relatie met de gymlessen is, voor zover ik terug kon vinden, nog niet zo vaak gelegd. Dit bevreemdt me eigenlijk. Temeer omdat je in de gymlessen, nog meer dan in andere situaties, activiteiten tegenkomt waarbij je moet samenwerken om tot een mooi resultaat te komen.

Vervolgens heb ik ervaren dat je voor het doen van goed onderzoek geduld nodig hebt. Ik ben iemand die snel aan het werk wil gaan. In het begin van dit traject bleek dit erg lastig te zijn voor mij. Ik merkte dat je sommige dingen eerst los moet laten om ze later op de goede manier op te kunnen pakken. Door even afstand te nemen gun je jezelf de tijd om alle nieuw verworven inzichten een plekje te geven.

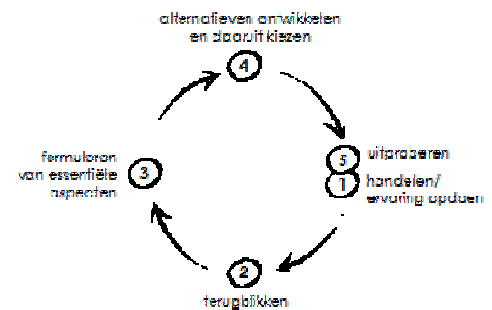
De keuze voor een onderzoek waarop ik zelf geen of nauwelijks invloed kon hebben is een goede keuze geweest. Ik ben iemand die de touwtjes graag in handen heeft. Door het

onderzoek uit te laten voeren door de vakdocent kon ik beter objectief blijven en het grote geheel blijven overzien. Veranderingen in de planning blijven lastig voor mij, maar veranderen kost tijd!

Verder merkte ik dat niet alles in een keer perfect hoeft te zijn. Een eerste opzet, tabel of stuk tekst is een mooi begin van waaruit je verder kunt werken.

Dit zullen twee belangrijke leerpunten voor mij blijven, maar ik denk dat ik door dit onderzoek al wel een stap in de goede richting heb gezet.

Tegelijkertijd is het goed om te ervaren dat je door het verrichten van onderzoek zaken inzichtelijk kunt maken voor jezelf, maar ook voor anderen. Op deze manier blijft het niet bij een mening, maar kun je dingen onderbouwen met resultaten.

6.5 De reflectiespiraal van Korthagen

In dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de reflectiespiraal van Korthagen. Deze spiraal is natuurlijk ook zeer geschikt om te kunnen reflecteren op mijn rol als onderzoeker.

Gedurende het onderzoek heb ik de reflectiespiraal meerdere keren doorlopen. Ik probeer hieronder kort en bondig te beschrijven op welke manier ik bij elke fase stil heb gestaan en geef de verschillende cycli aan met de cijfers en een onderverdeling a tot d.

- Fase 1/5:
 - 1a** Eerste onderzoeksbijeenkomst met Tineke.
 - 2a** Literatuurstudie
 - 3a** Na grondig overleg met de vakdocent starten met het daadwerkelijke onderzoek.
 - 4a** Afronding van het onderzoek
 - 5a** Verzamelen en berekenen van alle verkregen onderzoeksgegevens.
- Fase 2:
 - 1b** Brainstormen over een onderwerp.
 - 2b** Meer dan 30 boeken geleend, maar het was lastig de juiste boeken te vinden.
 - 3b** Een mooie lessencyclus waarin bleek dat sommige dingen niet te plannen zijn.
 - 4b** Prima resultaten, er is vooruitgang geboekt.
 - 5b** Verwerken van de onderzoeksgegevens.

- Fase 3:
 - 1c** Kiezen van een thema dat echt bij me paste. Dit bleek dichterbij te liggen dan in eerste instantie door mij verwacht.
 - 2c** De theorie uit zoveel mogelijk verschillende bronnen halen en hier kritisch naar kijken.
 - 3c** Ervoor zorgen dat de validiteit en de betrouwbaarheid van het onderzoek gehandhaafd bleven.
 - 4c** Zichtbare meerwaarde voor onze school.
 - 5c** De resultaten op een zorgvuldige en objectieve wijze weergeven.

- Fase 4:
 - 1d** Ik wilde zicht krijgen op de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen zodat ik hier in het onderzoek zo goed mogelijk op aan kon sluiten.
 - 2d** De interventie met behulp van de literatuur zo goed voorbereiden dat het een valide onderzoek zou worden.
 - 3d** Voor mij een nieuwe uitdaging om ervoor te zorgen dat de invaller zo veel mogelijk op dezelfde wijze door zou gaan met de lessencyclus.
 - 4d** Het team in de toekomst op de hoogte brengen van de resultaten.
 - 5d** Door middel van een presentatie zorgen voor ontwikkeling binnen ons team zodat we allemaal stappen vooruit maken op de schaallijn.

Ik ben me er terdege van bewust dat ik nu 5 cycli beschrijf, maar dat de cyclus in werkelijkheid vele malen vaker is doorlopen.

In het onderwijs, maar zeker ook in deze opleiding staat reflecteren centraal. Doordat ik vaak al “onbewust bekwaam” keuzes maak is het erg lastig deze voortdurend voor ogen te hebben.

Nawoord.

Bij deze wil ik graag iedereen bedanken die het voor mij mogelijk heeft gemaakt deze opleiding te kunnen volgen. Ik denk daarbij als eerste aan het Samenwerkingsverband over Maas en Duin die alle faciliteiten rondom deze studie voor mij regelde.

Daarnaast natuurlijk mijn collega's die mij de afgelopen twee jaar regelmatig te hulp zijn geschoten voor een observatie, gesprek, vragenlijst, interview, etc.

De docenten en medestudenten van Fontys OSO voor alle gedeelde kennis en hulp. En natuurlijk mijn familie en vrienden die me de afgelopen twee jaren hebben moeten delen met de studieboeken, die een wel heel groot deel van mijn tijd in beslag namen.

Speciale dank gaat uit naar mijn Critical Friends: Christel en Roeli, die alles steeds doorgelezen hebben en voorzien hebben van kritische feedback waardoor het elke keer een beetje beter werd.

Ook mijn speciale dank voor de vakleerkracht gym, de leerkrachten en kinderen uit de twee onderzoeksgroepen en natuurlijk mijn onderzoeksbegeleider; Tineke van Alphen, waar ik steeds terecht kon met al mijn vragen.

Maar bovenal wil ik Edwin bedanken voor al het geduld en begrip om deze studie te kunnen volbrengen!

Ingrid.

Literatuurlijst.

Boeken:

Bosch, A. van den, Groenewold, E. & Stigter, A. (2005). *Kijk op sociale competentie groep 5-6*. Vlissingen: Bazalt.

Bosch, A. van den, Groenewold, E. & Stigter, A. (2005). *Kijk op sociale competentie groep 7-8*. Vlissingen: Bazalt.

Bisquerra Alzina, R., Pérez Escoda, N., Cuadrado Bonilla, M., López Cassà, E., Filella Guiu, G. & Obiols Soler, M. (2010). *Kinderen en de ontwikkeling van emotionele vaardigheden*. Hilversum: Kwintessens

Deley, T. (2004). *Denken voelen doen: sociaal-emotionele ontwikkeling in het basisonderwijs*. Apeldoorn: Garant.

Einden, H. van den & Pecht, R. (2004). *De Groene Spelen voor jong en oud*. Eindhoven: Albert Sickler bv.

Eynden, M. vanden & Behets, D. (red.) (2005). *Sociaal vaardig in de lichamelijke opvoeding*. Leuven: Acco.

Groen, M., Jongeman, H. & Meggelen, A. van (2006). *Praktijkgerichte Sociale Vaardigheden*. Groningen: Wolters-Noordhoff

Harinck, F. (2010). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Apeldoorn: Garant.

Joosten, F. (2007). *Een maat om op te bouwen. Sociale competentie meten voor het basisonderwijs*. Academisch Proefschrift. Universiteit van Amsterdam.

Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsma, W. (2010). *Ontwikkeling door onderzoek: een handreiking voor leraren*. Baarn: ThiemeMeulenhoff.

Kollenburg, C. van (2007). *Goed gedaan! Schoolbreed. Sociaal emotionele ontwikkeling*. 's-Hertogenbosch: Malmberg.

Ploeg van der, J. (2011). *De sociale ontwikkeling van het schoolkind*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Stegeman, H. (2005). *Bewegingsonderwijs: belang en bedoeling*. Zeist: Jan Luiting Fonds

Voorst van Beest, K. van, Bokkem van M., Gielen, M. & Pot, L. (2008). *Kinderen en hun sociale talenten: Theoretische verantwoording en implementatiehandboek*. Amersfoort: Kwintessens

Websites:

Centrum voor jeugd en gezin. midden Drenthe. Verkregen op 29 januari, 2012 via <http://www.cjgmiddendrenthe.nl/basisschoolkind/groei-en-ontwikkeling/sociaal-emotionele-ontwikkeling/emotionele-ontwikkeling>

Donkers, A., Vermulst, A.A. (2011). *Klimaatschaal. Meetinstrument voor het vaststellen van het klimaat in de klas voor de bovenbouw van het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar onderwijs*. Eindhoven/Tilburg: Opleidingscentrum voor Speciale Onderwijszorg. Verkregen 4 februari, 2012 via <http://www.klimaatschaal.nl/>

SLO. Verkregen op 29 januari, 2012 via <http://jongeburgers.slo.nl/visie/overheid/>

Wikipedia. De vrije encyclopedie. Verkregen op 29 januari, 2012 via <http://nl.wikipedia.org>

Bijlage 1.

TIJDSTEEKPROEF-FORMULIER															
Observator: Ingrid de Bruin. Groep: 6 7 Situatie: Gymles Datum observatie: _____							categorie	aantal	procenten						
							Su								
							Vu								
							Og								
							Od								
							Pc								
							Nc								
							An								
							Totaal		100 %						
Min.	Na 20 sec.			Na 40 sec.			Na 60 sec.			Opmerkingen					
1	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
2	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
3	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
4	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
5	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
6	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
7	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
8	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
9	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
10	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
11	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
12	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
13	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
14	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
15	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
16	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
17	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
18	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
19	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	
20	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	Su	Vu	Og	Od	Pc	Nc	An	

Su= samenwerken in uitvoering van de taak
 Vu= verdeeldheid in uitvoering van de taak
 Og= overleg met hele groep
 Od= overleg deel van de groep
 Pc= positief commentaar
 Nc= negatief commentaar
 An= anders

Bijlage 2.

Groepsevaluatie formulier Gymles

Datum: _____

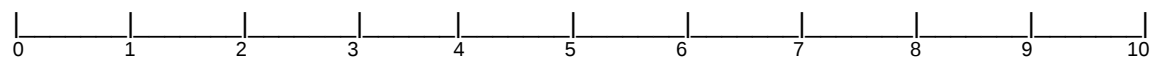
Groep 6 7

**Vul de vragen die hieronder staan samen in.
Zet een kruisje in één van de hokjes.**

		altijd	soms	nooit
1	Alle kinderen in het groepje hebben meegedaan			
2	We hebben veel overlegd			
3	We hebben goed naar elkaar geluisterd			
4	We hebben vragen aan elkaar gesteld			
5	We hebben elkaar aangemoedigd			
6	We hebben elkaar geholpen			
7	We hebben elkaar complimentjes gegeven			

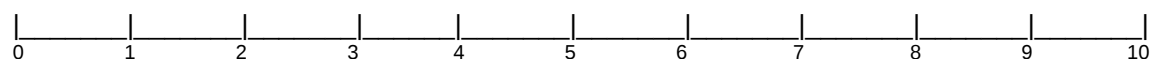
8. Als jullie de samenwerking in deze les een punt mochten geven. Welk cijfer zouden jullie dan halen? (omcirkelen)

Een 0 betekent: Er is totaal geen samenwerking
Een 10 betekent: We werken zo goed samen dat er geen verbeteringen meer mogelijk zijn.

9. Als jullie een punt mochten geven voor het plezier jullie in deze les gehad hebben. Welk cijfer zouden jullie dan willen geven? (omcirkelen)

Een 0 betekent: We hadden totaal geen plezier in deze les.
Een 10 betekent: Dit was de aller leukste les die we ons kunnen herinneren.

Bijlage 3.

Enquête formulier Groepsleerkracht

Datum: _____

Groep 6 7

Samenwerken in de groepssituatie

Neem hierbij een les/activiteit in gedachten van de afgelopen week waarbij de leerlingen moesten samenwerken en beantwoord dan de volgende vragen

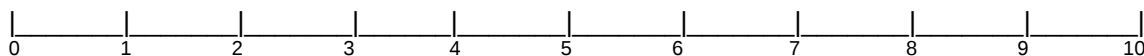
Zet een kruisje in het vakje onder het meest passende antwoord.

	altijd	soms	nooit
Gingen de leerlingen bij elkaar zitten?			
Gingen de leerlingen snel aan het werk?			
Werkten de leerlingen taakgericht?			
Hebben de leerlingen alleen hulp gevraagd aan de leerkracht als ze dit zelf niet op konden lossen?			
Hebben de leerlingen rustig gewerkt zonder anderen te storen?			
Hebben de leerlingen overlegd?			
Hebben de leerlingen goed naar elkaar geluisterd?			
Hebben de leerlingen vragen aan elkaar gesteld?			
Hebben de leerlingen elkaar aangemoedigd?			
Hebben de leerlingen elkaar geholpen?			
Hebben de leerlingen elkaar complimentjes gegeven?			
Hebben de leerlingen de opdracht goed uitgevoerd?			
Verliep de samenwerking tussen de leerlingen goed?			

Als je de samenwerking van de leerlingen uit je groep op een schaallijn zou mogen aangeven welk cijfer zouden de leerlingen dan gemiddeld halen? (omcirkelen)

Een 0 betekent: er is totaal geen samenwerking

Een 10 betekent: de leerlingen werken zo goed samen dat er geen verbeteringen meer mogelijk zijn.

Wat zou er nodig zijn om met deze groep een stapje verder te komen op deze schaallijn?

Bijlage 4.

Vragen voor het gestructureerde gesprek a.d.h.v het groepsevaluatieformulier.

Indien er een mogelijkheid is, is het goed om de staafgrafieken en cirkeldiagrammen van de eerste twee evaluatie momenten op het digibord te laten zien.

Je kunt hier dan zelf even op ingaan en de kinderen zelf aan het woord laten over wat ze zien en daarvan vinden. Dit is een mooie introductie om daarna verder te gaan met onderstaande vragen.

1. In de eerste vraag van de evaluatie wordt er gevraagd of iedereen altijd meegedaan heeft..... Jullie hebben dit gescoord op%.
Hoe zorgen jullie daarvoor?
Als er iemand niet mee doet, hoe lossen jullie dat dan op?
2. De tweede vraag was: we hebben veel met elkaar overlegd. Wat is het voordeel van met elkaar overleggen?
En kun je dat overleggen alleen in de gymles gebruiken of heb je dat ook op andere momenten nodig?
3. Waarom is het zo belangrijk om goed naar elkaar te luisteren?
4. Wat is het effect van vragen stellen aan elkaar?
5. Wat voor een gevoel geeft het je als je elkaar aanmoedigt en als je geholpen wordt?
6. Als je elkaar complimentjes geeft wat doet dat dan met de sfeer in de groep?
7. Kun je alle bovenstaande onderdelen van samenwerken ook in de groep gebruiken?
8. (koppel terug naar een les van vandaag waarbij ze hebben samengewerkt)
wie heeft er een compliment gegeven aan zijn/ haar partner?
Wie heeft er een vraag gesteld ter verheldering?
9. Welke onderdelen van samenwerken heb je tijdens dit gesprek terug gezien bij je groepsgenoten?